

RADBOUD UNIVERSITEIT

SCRIPTIE TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD “MASTER OF ARTS” IN DE FILOSOFIE
AAN DE RADBOUD UNIVERSITEIT TE NIJMEGEN.

THE LAW OF PEOPLES EN MULTINATIONALS

DE VERANTWOORDELIJKHEIDSKWESTIE BETREFFENDE DE EERSTE EN DE
DERDE WERELDLANDEN EN DE MOGELIJKHEID DIE RAWLS BIEDT DE
VERANTWOORDELIJKHEID VORM TE GEVEN

Naam: Lisette Zwartkruis
Studentnummer: s4561139
Afstudeerrichting: Praktische Filosofie
Begeleider: Marcel Becker
Datum: 16-11-2020
Versie: 1
Woorden: 15.022

Hierbij verklaar en verzeker ik, Lisette Zwartkruis, dat deze scriptie zelfstandig door mij is opgesteld, dat geen andere bronnen en hulpmiddelen zijn gebruikt dan die door mij zijn vermeld en dat de passages in het werk waarvan de woordelijke inhoud of betekenis uit andere werken – ook elektronische media - is genomen door bronvermelding als ontlening kenbaar gemaakt worden.

Plaats: Nijmegen. Datum: 16 november 2020

SAMENVATTING

De spanning tussen feitelijke ongelijkheid, sweatshops in Derde Wereldlanden, en de in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens gestelde morele gelijkheid staat centraal. Aan de hand van een historische analyse stelt Hösle dat de Eerste Wereld verantwoordelijk is voor de situatie in Derde Wereldlanden. Om vorm te geven aan de verantwoordelijkheid kijk ik naar Rawls' werk *The Law of Peoples*. Rawls gaat ervan uit dat economische actoren ondergeschikt zijn aan politieke actoren. Dit is niet altijd de praktijk; multinationals vestigen zich in verschillende staten. Om multinationals als actor te kunnen meenemen in internationale verhoudingen, ontwerpt Buchanan de mondiale institutionele orde. Pogge komt vervolgens via een mondiale *original position* tot voorstellen om de mondiale institutionele orde te hervormen.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	2
Inleiding.....	4
1. Eerste en Derde Wereldlanden.....	10
1.1. Het ontstaan van Eerste en Derde Wereldlanden.....	10
1.2. Morele verantwoordelijkheid.....	15
2. John Rawls	19
2.1. Een globaal overzicht van <i>The Law of Peoples</i>	19
2.2. De principes in <i>The Law of Peoples</i>	22
2.3. Diversiteit in <i>The Law of Peoples</i>	24
2.4. De relaties tussen staten.....	26
3. Multinationals	31
3.1. Multinationals en staten	31
3.2. Outlaw states en multinationals	34
4. Voorbij aan <i>The Law of Peoples</i>	37
4.1. Buchanan en het verdwenen westfaalse paradigma.....	37
4.1.1. Globale basisstructuur	40
4.2. Pogge en institutionele hervorming	42
4.2.1. Tekortkoming van de <i>duty of assistance</i> voor de mondiale institutionele orde.....	42
4.2.2. De praktische werkwijze naar rechtvaardige mondiale instituties.....	45
4.2.3. Multinationals en Pogge	47
Conclusie	49
Bibliografie.....	52

INLEIDING

“Dinsdag werd er een grote scheur ontdekt in Rana Plaza, het acht verdiepingen tellende gebouw in een buitenwijk van Dhaka, de hoofdstad van Bangladesh. Een overheidsfunctionaris inspecteerde het gebouw en adviseerde de werknemers om niet naar binnen te gaan. Maar de volgende morgen garandeerde de eigenaar dat het gebouw veilig was en dat werknemers dus gewoon konden werken. Deden ze dat niet, dan konden ze naar hun salaris -een luttele 14 of (voor gevorderden) 24 cent per uur -fluiten. Ruim 3100 arbeiders besloten daarop toch naar binnen te gaan. Een uur later stortte het gebouw in. Inmiddels zijn 200 lichamen geborgen, voornamelijk vrouwen. Honderden liggen onder het puin, nog eens duizend in het ziekenhuis.”

– Irene de Zwaan, Volkskrant, 25 april 2013

In dit artikel staan drie manieren waarop mensen slecht behandeld worden tijdens kledingproductie in fabrieken in Derde Wereldlanden: gevaarlijke werkomstandigheden, te lage lonen en het dwingende karakter van het management. Dit is niet het enige voorbeeld van slechte werkomstandigheden in Derde Wereldlanden. Er zijn vele gevallen bekend waar productie plaatsvindt in sweatshops en/of waar gebruik wordt gemaakt van kinderarbeid.¹ In landen als Bangladesh, Ethiopië en in andere Derde Wereldlanden worden fabrieken gevestigd door multinationals vanwege de lage lonen en het gebrek aan politiek toezicht op de werkomstandigheden.

Het vestigen in een Derde Wereldland van een multinational zal ik in het vervolg een economische interventie noemen, omdat een multinational niet direct de politiek tracht te veranderen en/of te beïnvloeden, maar enkel economisch voordeel wil behalen met zijn interventie. Een voorbeeld van een economische interventie waar vaker naar zal worden verwezen is de casus van “sweatshops.”² Sweatshops zijn kleine fabrieken, in bijvoorbeeld Bangladesh, waar mensen moeten werken in

---

¹ Martje Theuvs en Pauline Overeem, *Flawed fabrics* (Amsterdam: SOMO, 2014), 31.

² András Miklós, “Exploiting injustice in mutually beneficial market exchange: The case of sweatshop labor,” *Journal of Business Ethics* 156 (2019): 59.

slechte omstandigheden, zoals in het artikel staat beschreven. Mensen die in sweatshops werken, hebben gebrek aan alternatieve manieren om geld te verdienen, waardoor ze de werkomstandigheden accepteren. Multinationals die gebruik maken van sweatshops benutten deze economische noodzaak.³ De multinationals hoeven daarom geen directe dwang uit te oefenen op de werknemers. Ondanks dat werknemers in sweatshops de omstandigheden ogenschijnlijk vrijwillig accepteren, wordt er door bepaalde organisaties (e.g. SOMO) gesproken over moderne slavernij.⁴

Waar de verantwoordelijkheid ligt voor de slechte omstandigheden in sweatshops is een belangrijke vraag. Bij de multinationals die de sweatshops inrichten, bij de werknemers in de sweatshops die zelf geen actie ondernemen, of bij de Eerste Wereldlanden die dienen als de afzetmarkt voor de producten die in de sweatshops worden gefabriceerd?

Tegenwoordig leven we in een sterk geglobaliseerde wereld, waarin de wereld steeds “kleiner” wordt: grote afstanden zijn makkelijker en sneller te overbruggen en de onlinewereld zorgt ervoor dat iedereen overal bereikbaar is.⁵ Ondanks dat de wereld in zijn geheel kleiner wordt, bestaat er een groot verschil op economisch gebied tussen twee “werelden”: de Eerste Wereld en de Derde Wereld, respectievelijk de wereld van de rijken en de wereld van de armen. De Eerste Wereld bestaat uit Europa, Noord-Amerika en, sinds de val van het Warschau Pact, ook uit de vroegere Tweede Wereldlanden: de voormalige Sovjet-Unie. De Derde Wereld bestaat uit ontwikkelingslanden voornamelijk gelegen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. De Derde Wereldlanden worden in economische termen ook wel de periferie genoemd.

Zoals vastgesteld is er sprake van feitelijke ongelijkheid op economisch gebied, terwijl er op papier wel een morele gelijkheid geldt. Deze morele gelijkheid houdt in dat ieder mens gelijk is en elke cultuur gelijk wordt gewaardeerd. De morele gelijkheid vormt de basis voor de Universele Verklaring voor de Rechten van de

---

³ Miklós, “Exploiting injustice,” 60.

⁴ Miklós, “Exploiting injustice,” 62.

⁵ Andreas Lendle, Marcelo Olarreaga, Simon Schropp en Pierrie-Louis Vézina. “There goes gravity: eBay and the death of distance,” *The Economic Journal* 126, no. 591 (2016): 407.

Mens (UVRM). De UVRM wordt in de preambule een ‘gemeenschappelijk door alle volkeren na te streven ideaal’ genoemd. De UVRM heeft formeel gezien geen juridisch bindend karakter. Ze ontleent haar macht aan de verwachtingen van de mensen over de gehele wereld dat de erin opgenomen rechten worden toegepast.⁶ Met het ontstaan van de UVRM in 1948 is er dus een universele grondslag vastgelegd over het leidende morele ideaal. Zo luidt het eerste artikel in de UVRM: ‘Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen.’

Momenteel is de UVRM door alle landen aanvaard. Dit zou moeten betekenen dat alle landen naar hetzelfde morele ideaal streven. De morele gelijkheid zou op termijn ook voor feitelijke gelijkheid moeten zorgen in de wereld. Hier staat gelijkheid niet voor materiele gelijkheid maar voor een gelijkheid wat betreft mogelijkheden. Gelijkheid volgens de UVRM betreft de mogelijkheid die iedereen moet hebben om zich te kunnen ontwikkelen tot een volwaardig mens.

De morele gelijkheid die in artikel 1 wordt neergezet, strookt niet met de feitelijke ongelijkheid tussen landen, zoals onder andere geschetst in de casus betreffende de werkomstandigheden in sweatshops. De feitelijke ongelijkheid vraagt om een verklaring waarom de gestelde morele gelijkheid, die door alle landen wordt aangehangen, niet wordt waargemaakt.

Vanuit de Westerse traditionele denkwijze over politiek, het Westfaalse paradigma, is een staat een zelfstandige politieke actor. Deze politieke actor is autonoom. Staten hebben volgens het Westfaalse paradigma onvoorwaardelijke interne autonomie.⁷ De onvoorwaardelijke interne autonomie betekent dat er van buitenaf geen direct zeggenschap is op de interne wet- en regelgeving. Andere staten mogen een staat dus niet verplichten om haar binnenlandse politiek te veranderen. De onvoorwaardelijke interne autonomie betekent voor de UVRM, dat de staten de UVRM zelf in hun wet- en regelgeving moeten toepassen.

---

⁶ Peter Baehr, “50 Jaar Universele Verklaring van de Rechten van de Mens,” *Nederlands Juristenblad (NJB)* 2, no. 44 (1998): 2011.

⁷ Bart Tromp, “Het ontstaan en de ontwikkeling van het statenstelsel,” in *Europese diplomatie: in de schaduw van Westfalen*, red. Jan Melissen (Assen: Van Gorcum & Comp. B.V., 2000), 17.

In de jaren negentig kwam het traditionele denkbeeld over politiek onder druk te staan. Door het globaliseren van de wereld beschikken staten minder over onvoorwaardelijke interne autonomie. Er blijken invloeden van buiten de staat de binnenlandse politiek te beïnvloeden. Daarnaast zijn er overkoepelende globale organisaties opgericht die wel degelijk een vorm van zeggenschap hebben op de binnenlandse politiek van de deelnemende staten. Ondanks de relativering van het Westfaalse paradigma, blijft wel de overtuiging van de kracht van de politieke structuren staan: niet-politieke actoren zijn onderhevig aan de machtsstructuren van de staat.⁸ Dit impliceert dat de politiek, binnenlands en internationaal, de macht heeft om andere actoren in te perken, bijvoorbeeld economische actoren.

Als men kijkt naar de feitelijke ongelijkheid en welke partijen daar een rol in spelen, blijkt echter dat naast de politieke actoren ook de economische actoren de internationale verhoudingen in grote mate beïnvloeden: multinationals. Het eerdergenoemde krantenartikel geeft een voorbeeld van het economische interveniëren door multinationals dat de internationale verhoudingen beïnvloedt. Daarnaast zijn er andere vormen van politieke invloed door multinationals, zoals de invloed van Shell op de overheid in Nigeria. Shell betaalde de Nigeriaanse overheid veel geld om de politiek te beïnvloeden ten voordele van de werkzaamheden van Shell.⁹ Door de invloed van de economische actoren op de politieke actoren rijst de vraag of economische actoren wel daadwerkelijk onderhevig zijn aan machtsstructuren van de politiek.

De rol van niet-politieke actoren en de verhouding tussen de verschillende actoren is van belang om de discrepantie tussen de morele gelijkheid en feitelijke ongelijkheid te kunnen verklaren. Historisch gezien is er al een lange tijd sprake van hiërarchische verhoudingen tussen landen. Voorbeelden van hiërarchische verhoudingen in het verleden zijn slavernij en kolonisatie. Door het historisch verloop te schetsen kan worden gesteld wat de oorzaken zijn van de ongelijkheid.

---

⁸ Tromp, "Het statenstelsel," 17.

⁹ David Smith, "WikiLeaks cables: Shell's grip on Nigerian state revealed," *The Guardian*, 8 december, 2010, <https://www.theguardian.com/business/2010/dec/08/wikileaks-cables-shell-nigeria-spying>; Christian Aid, *Behind the mask. The real face of corporate social responsibility* (London: Christian aid, 2004), 32.

Omdat al langer sprake is van een hiërarchische verhouding tussen de Eerste en de Derde wereld rijst de vraag: als er een oorzaak van de huidige feitelijke ongelijkheid te vinden is in de geschiedenis, wat betekent dit voor de huidige morele verantwoordelijkheidskwestie?

Een filosoof die kijkt naar de Derde Wereld als een filosofisch probleem is Vittorio Hösle. Hösle zoekt de grondslag van de (economische) ongelijkheid in de geschiedenis en koppelt de oorzaak aan de morele verantwoordelijkheid voor het huidige (economische) verschil tussen beide werelden. Hösle's tekst *The Third World as a Philosophical Problem* zal gebruikt worden om de vraag te beantwoorden waar de verantwoordelijkheid voor de feitelijke ongelijkheid ligt. Als de verantwoordelijkheid is vastgesteld rest de vraag: hoe kan deze vorm worden geven?

Om de morele verantwoordelijkheid vorm te geven zal gebruik worden gemaakt van een filosoof die heeft gekeken naar de binnenlandse en internationale politiek: John Rawls. Vanuit kritiek op zijn liberale visie op binnenlandse politiek heeft hij zich gewend tot de buitenlandse politiek met oog voor diversiteit van landen en de onderliggende spanningen.

De aanleiding voor het nadenken over internationale politiek is voor Rawls de kritiek geweest op zijn eerdere werk: *A Theory of Justice*. In *A Theory of Justice* beschrijft Rawls de werkwijze om tot een rechtvaardige binnenlandse politiek te komen. Een groot kritiekpunt op *A Theory of Justice* was echter dat het boek enkel gericht is op liberale staten. Er zijn veel verschillende soorten staten met andere inrichtingen. Het verschil tussen de verschillende staten heeft Rawls aan het denken gezet en heeft uiteindelijk geleid tot *The Law of Peoples*.

John Rawls stelt in zijn boek *The Law of Peoples*, uitgebracht in 1999, acht principes op waaraan internationale relaties moeten voldoen. *The Law of Peoples* zal hier gebruikt worden om de verantwoordelijkheidskwestie vorm te geven. De strategie die Rawls gebruikt om tot de principes te komen gaat uit van een liberaal denkend mens. Binnen de geschetste redelijke condities zou elk liberaal denkend mens op rationele wijze komen tot de principes. De rationele wijze houdt in dat het

liberaal denkend mens de opties afweegt en naar de meest gunstige situatie wil voor hem en voor anderen.

De vraag die in deze scriptie als leidraad zal dienen luidt als volgt:

- In welke mate biedt Rawls' theorie een mogelijkheid om de verantwoordelijkheidskwestie behorende bij het materiele rechtvaardigheidsvraagstuk vorm te geven?

De hierboven gestelde vraag zal aan de hand van de volgende stappen beantwoord worden. Als eerste zal het ontstaan van het onderscheid tussen de Eerste en Derde Wereldlanden uiteen worden gezet. Aan de ontstaansgeschiedenis zullen conclusies over de morele verantwoordelijkheid van de Eerste Wereld ten opzichte van de Derde Wereld worden gekoppeld. Hiervoor zal de tekst van Vittorio Hösle worden gebruikt. In het tweede hoofdstuk zal de theorie van John Rawls van *The Law of Peoples* worden uitgewerkt. Het derde hoofdstuk geeft speciale aandacht aan de economische actor: multinationals. Het unieke karakter van de multinational komt aan bod en de mate waarin de multinational past in de kaders van de Law of Peoples. Vervolgens zal in het vierde hoofdstuk voorbij worden gegaan de principes van *The Law of Peoples*. Hierbij zal er gekeken worden naar twee auteurs die op Rawls hebben gereageerd: Allen Buchanan en Thomas Pogge. Uiteindelijk zal er een conclusie worden getrokken over de mate waarin Rawls' theorie een mogelijkheid biedt om de verantwoordelijkheidskwestie behorende bij het materiele rechtvaardigheidsvraagstuk vorm te geven en in welke mate Rawls tekortschiet.

1. EERSTE EN DERDE WERELDLANDEN

De vraagstukken betreffende het verschil tussen de Eerste en de Derde Wereld, het bijbehorende probleem van de (economische) afhankelijkheid van de Derde Wereld en de gerelateerde verantwoordelijkheidskwestie kunnen vanuit verschillende beroeps- en onderzoeksvelden worden aangevlogen. Economen, sociologen, politicologen en geografen kunnen allemaal een praktische bijdrage leveren aan de oplossing van het probleem van de Derde Wereld betreffende zijn (economische) afhankelijkheid van de Eerste Wereld. De rol van ethische en politieke filosofen is met name van belang wanneer we de normatieve vraag “wie is er verantwoordelijk en hoe geven we de verantwoordelijkheid vorm?” willen beantwoorden.

Een filosoof die zich bezighoudt met het mogelijke verantwoordelijkheidsprobleem van de Eerste Wereldlanden ten opzichte van de Derde Wereldlanden is Vittorio Hösle. Met name in zijn artikel *The Third World as a Philosophical Problem* zet hij verschillende overwegingen, oorzaken en gevolgen van de Derde Wereld problematiek uiteen. Hösle richt zich op het ontstaan van het onderscheid tussen Eerste en Derde Wereldlanden, waarna hij de vraag stelt of de oorsprong van het onderscheid tussen Eerste en Derde Wereldlanden resulteert in morele verantwoordelijkheid van de Eerste Wereld.

1.1. HET ONTSTAAN VAN EERSTE EN DERDE WERELDLANDEN

De aanduiding van de Eerste en Derde Wereldlanden is bedenkelijk. Het gebruik van het woord “Wereld” “implies that all the different worlds have autonomy and fails to recognize that all human beings are living in one and only one interdependent world.”¹⁰ Het woord wereld impliceert dus een zeker onderscheid tussen burgers uit de Eerste en burgers uit de Derde Wereld. Naast het gebruik van het woord “Wereld” dat een zekere mate van onderscheid aanduidt, roept de numerieke toekenning bedenkingen op. Er wordt een zekere hiërarchie aangeduid

---

¹⁰ Vittorio Hösle, “The third world as a philosophical problem,” *Social Research* 59, no. 2 (1992): 227.

met de termen “Eerste” en “Derde”. Het doet een zekere superioriteit vermoeden van de Eerste Wereld ten opzichte van de Derde Wereld.¹¹

Ondanks de terminologie van de Eerste en Derde Wereld is er tegenwoordig op moreel gebied geen sprake meer van een hiërarchische verhouding tussen de twee werelden. In de URVM is de morele gelijkheid vastgesteld. De UVRM dient als leidend document voor de mondiale organisatie: de Verenigde Naties. Ondanks de morele gelijkheid waar momenteel sprake van is, is er echter nog geen sprake van feitelijke gelijkheid. Zo zijn er nog steeds uitbuitingssituaties in de internationale relaties, zoals het geval is in sweatshops. Hoe kan verklaard worden dat de Eerste Wereld economisch intervenueert in Derde Wereldlanden ondanks dat er morele gelijkheid is genoteerd?

Volgens Hösle ligt de oorsprong van het verschil tussen de Werelden in het superioriteitsgevoel dat de Eerste Wereld heeft gehad ten opzichte van de Derde Wereld. Hiertoe introduceert hij het onderscheid tussen twee soorten rationaliteit: technische rationaliteit en waarde rationaliteit.¹² Technische rationaliteit betreft de manier waarop dingen door de mens gerealiseerd worden: “it culminates in the incredible power over nature and society that modern science and technology (including social technologies) give to humanity.”¹³ Doordat de Eerste Wereldlanden meer ontwikkelde technische rationaliteit bezaten, hadden de Eerste Wereldlanden een militair voordeel waardoor zij de Derde Wereld relatief makkelijk konden veroveren (e.g. kolonisatie en slavernij). Door de voorsprong op technisch gebied voelden de Eerste Wereldlanden zich superieur.

Naast technische rationaliteit beschrijft Hösle de waarde rationaliteit. Deze rationaliteit betreft het morele bewustzijn.¹⁴ Het superioriteitsgevoel op moreel vlak is volgens Hösle noodzakelijk voor de Eerste Wereld om het inzetten van de technische superioriteit te rechtvaardigen: “It is, however, not excluded – it is even natural – that a society which is superior only on the technical level tries desperately

---

¹¹ Hösle, “The third world,” 227.

¹² Hösle, “The third world,” 231.

¹³ Idem.

¹⁴ Idem.

to view itself as superior also on the moral level in order to legitimize its use of power.”¹⁵

Hösle beschrijft het morele superioriteitsgevoel van de Eerste Wereld als ‘even natural.’ Dit wil zeggen dat het morele superioriteitsgevoel onlosmakelijk verbonden is met het inzetten van technische rationaliteit. De noodzakelijke verbondenheid wil echter niet zeggen dat het gebruik van de technische rationaliteit moreel goed is. Een voorbeeld is het houden van slaven. Van 1500 tot circa 1900 was het heel normaal om slaven te houden. Vanuit de Derde Wereld, voornamelijk Afrika, werden slaven vervoerd naar de Eerste Wereld. Dit was alleen mogelijk door de technische superioriteit en het gevoel van de morele superioriteit. De technische superioriteit is nodig omdat middelen nodig zijn om de overheersing te kunnen bewerkstelligen. Vervolgens is het gevoel van morele superioriteit noodzakelijk om de daden op het moment te rechtvaardigen. Beide rationaliteiten zijn in zekere zin dus afhankelijk van elkaar: de technische rationaliteit versterkt de waarde rationaliteit, waarna de vergrote waarde rationaliteit de mogelijkheid voor de technische rationaliteit versterkt.

Het noodzakelijk koppelen van de twee rationaliteiten leidt voor de hedendaagse lezer tot een paradox: de Eerste Wereld had het noodzakelijke gevoel moreel superieur te zijn, tegelijkertijd heeft de Eerste Wereld dingen gedaan die nu als moreel inferieur worden beschouwd. Om terug te komen op het voorbeeld, slavernij wordt momenteel als moreel slecht beschouwd. Het is nu zelfs bij wet verboden. Terwijl het tussen 1500 en 1900 juist normaal was.

Het superioriteitsgevoel op beide vlakken heeft geleid tot wat Hösle a-synchronie noemt.¹⁶ A-synchronie is het onderbreken van de culturele ontwikkeling van een land. Niet alle culturen ontwikkelen zich in hetzelfde tempo. Hoe snel een cultuur zich ontwikkelt, is afhankelijk van de ligging, omliggende landen en de al dan niet geïsoleerde ligging van het land en de cultuur. Het onderbreken en stopzetten van

---

¹⁵ Hösle, “The third world,” 232.

¹⁶ Hösle, “The third world,” 230.

de culturele ontwikkeling gebeurt door het interveniëren in een land door een ander land.

Hösle stelt dat wanneer het interveniëren in de landen niet was gebeurd, ze zich cultureel hadden kunnen ontwikkelen waardoor de technische en morele rationaliteit tot hetzelfde punt waren ontwikkeld als de Eerste Wereldlanden nu zijn. De culturen die onderbroken zijn in hun ontwikkeling zijn de zogenoemde Derde Wereldlanden. Hösle laat hiermee een erg Westerse visie aanzien, waarbij de Westerse morele rationaliteit nog steeds een streven is.

Het tot stand komen van de a-synchronie heeft een hele lange geschiedenis. Met Alexander de Grote is de eerste Europese expansie een feit. Met name vanaf het ontstaan van de eerste kolonies was het superioriteitsgevoel van de Eerste Wereld ten opzichte van de Derde Wereld goed zichtbaar. Het koloniseren gebeurde vanuit een mix van het exploiteren van de bevolking en het land door de Eerste Wereld en tegelijkertijd het oprechte gevoel de bevolking te brengen om te komen tot hetzelfde morele niveau als de Eerste Wereld.¹⁷ Dit bevestigt de noodzakelijke koppeling van de rationaliteiten.

Kolonies werden politiek ingelijfd, maar constitutioneel en economisch niet gelijkgesteld aan de koloniserende staat. De gecreëerde afhankelijkheid was politiek van aard. De Derde Wereldlanden waren daarmee ondergeschikt aan de Eerste Wereldlanden.¹⁸

Na de dekolonisatie waren de voormalige kolonies politiek onafhankelijk geworden, maar door de a-synchronie zijn ze niet in staat geweest zich te ontwikkelen op moreel en technologisch gebied. De politieke ordening na dekolonisatie was daardoor vaak corrupt, wat zorgde voor een gebrek aan mogelijkheden om te groeien als staat. De corruptie kwam tot stand doordat de politieke leiders zich vaak identificeerden met de Eerste Wereldlanden. Om de levensstijl van de Eerste Wereld te volgen was er geld nodig. De corrupte politieke leiders van de Derde Wereldlanden gebruikten de staatskas voor het financieren van

---

¹⁷ Hösle, "The third world," 235.

¹⁸ Hösle, "The third world," 235.

hun eigen levensstijl in plaats van het opbouwen van een zelfstandige en onafhankelijke staat.

De sweatshops in Bangladesh weerspiegelen de moeilijkheden van Derde Wereldlanden om zich te ontwikkelen richting een niet alleen politiek, maar ook economisch zelfstandige staat. De politieke afhankelijkheid is na de dekolonisatie veranderd in een economische afhankelijkheid, voornamelijk door de invloed van multinationals. Doordat Derde Wereldlanden merendeels geregeerd worden door corrupte leiders, hebben multinationals de mogelijkheid om te interveniëren in Derde Wereldlanden.¹⁹ Multinationals kunnen gebruik maken van het grote verschil tussen landen wat betreft economische gezondheid, politieke stabiliteit en naleving van de internationale wetgeving.

De koloniatiegeschiedenis en het gebrek aan sterke leiders hebben in de Derde Wereldlanden gezorgd voor een onderontwikkelde constitutie. Er is vaak geen of slechte wetgeving wat betreft arbeidsomstandigheden, minimumloon en in- en uitvoer praktijken. Dit maakt Derde Wereldlanden aantrekkelijk voor multinationals, omdat het een mogelijkheid biedt om aan goedkope arbeidskrachten te komen zonder veel te hoeven investeren in werkomstandigheden.

Met de vele multinationals die gevestigd zijn in Derde Wereldlanden is de toon voor de arbeidsmarkt gezet. Inwoners van Derde Wereldlanden zijn, door het gebrek aan mogelijkheden en voorzieningen, gedwongen in de fabrieken van multinationals onder slechte omstandigheden te werken. Dit kenmerkt de economische ongelijkheid tussen de Eerste en de Derde Wereld.

Er is naast ongelijkheid ook sprake van afhankelijkheid tussen de Derde Wereldlanden en de Eerste Wereldlanden. De Derde Wereld zit vast in het mondiale economische systeem. De afhankelijkheidspositie van de Derde Wereld ten opzichte van de Eerste Wereld wordt zo gekenmerkt door het gebrek aan opties die de werknemers in Derde Wereldlanden hebben. Behalve het werken in de sweatshops van de multinational hebben de inwoners van de Derde Wereld geen alternatief. De ogenschijnlijke vrijwillige overeenkomsten tussen de multinational

---

¹⁹ Thomas Pogge, “Assisting’ the global poor,” in *The ethics of assistance. Morality and the distant needy*, red. Deen Chatterjee (Cambridge: Cambridge University Press, 2004) 16.

en de werknemers zijn daarom helemaal niet vrijwillig. Er is geen sprake van fysieke dwang, maar door het gebrek aan alternatieven worden de inwoners van de Derde Wereld in zekere zin door het economische systeem gedwongen in de sweatshops te gaan werken.

De morele gelijkheid waarnaar wordt gestreefd, zoals beschreven in de UVRM, is daarmee feitelijk nog niet aanwezig. Het roept de vraag op of deze geschiedenis een verantwoordelijkheid met zich meebrengt voor de huidige economische situatie, zoals het bestaan van sweatshops.

1.2. MORELE VERANTWOORDELIJKHEID

Vanuit de historische analyse van Hösle kan gesteld worden dat de Eerste Wereldlanden hebben bijgedragen aan de economische en politieke achterstand van Derde Wereldlanden. Van daaruit stelt Hösle: “[...] the first world has a responsibility to improve as much as possible the situation in the third world.”²⁰ De verantwoordelijkheid van de Eerste Wereld onderbouwt hij aan de hand van drie argumenten: de historische grondslag van de a-synchronie, het eigenbelang van de Eerste Wereld en de individuele verantwoordelijkheid. Deze drie argumenten zullen respectievelijk uiteen worden gezet.

De oorzaak van de a-synchronie ligt bij de Eerste Wereld. In de geschiedenis heeft de Eerste Wereld grondstoffen en arbeid gebruikt van de Derde Wereldlanden wat heeft bijgedragen aan het welzijn en de welvaart van de Eerste Wereldlanden. Het gebruik van de grondstoffen en arbeid uit de Derde Wereld heeft daarnaast voor de armoede en de economische afhankelijkheid in de Derde Wereldlanden gezorgd. De morele verantwoordelijkheid van de Eerste Wereld berust op de gebeurtenissen uit de geschiedenis, en ze behelst het teruggeven van wat zij de Derde Wereld hebben afgenomen. Zoals Hösle zelf beschrijft: “Since the first world has intervened in these cultures [de cultuur van Derde Wereldlanden, LZ], has destroyed their natural development, has forced onto them an intrinsic asynchrony and deprived

---

²⁰ Hösle, “The third world,” 247.

them of their anterior organic unity, it has a responsibility for their actual situation, comparable to the civic responsibility of a person who has caused damage.”²¹

Het tweede argument dat Hösle aanvoert voor de verantwoordelijkheid van de Eerste Wereld betreft het eigenbelang van de Eerste Wereld. Hösle stelt dat het in het voordeel is van de Eerste Wereld dat de twee “Werelden” niet verder van elkaar verwijderen.²² De economische ongelijkheid en de economische afhankelijkheid moeten dus niet groter worden. Hösle stelt dat in het geval dat slechts een deel van de wereld het grootste deel van de welvaart bezit dit op termijn tot een onmogelijke situatie zal leiden. De ongelijke verdeling zal uiteindelijk leiden tot opstanden, oorlog en niet te stoppen massa-immigratie.

Het derde argument heeft betrekking op individuele verantwoordelijkheid.²³ Individuen uit de Eerste Wereld verdienen hun geluk pas als ze solidair zijn met de individuen uit de Derde Wereld. Hösle stelt dat Eerste Wereldburgers moreel verplicht zijn Derde Wereldburgers te helpen. Zo beargumenteert hij: “It seems to me more moral if, for example, family members ask each other to send money to intelligent third-world organizations instead of buying each other Christmas presents that do not fulfill any genuine needs.”²⁴

Hösle gebruikt de term “genuine needs.” Deze aanduiding vraagt om opheldering. “Genuine needs” zijn reële/oprechte behoeften. Met reële/oprechte behoeften bedoelt Hösle dat, om in termen van het voorbeeld te spreken, het verlangen naar een kerstcadeau een minder reële behoefte is dan het verlangen naar voedsel.

Hösle erkent tegelijkertijd dat de individuele verantwoordelijkheid lastig vorm te geven is. Door de fysieke afstand neemt de affiniteit van de Eerste Wereldburgers met Derde Wereldburgers af. Dit doet niet af aan het belang van het vervullen van de intensere behoefte (voedsel ten opzichte van kerstcadeaus). Reële behoeften dienen voorrang te hebben ten opzichte van minder reële behoeften.

---

²¹ Hösle, “The third world,” 248.

²² Hösle, “The third world,” 247.

²³ Hösle, “The third world,” 250.

²⁴ Hösle, “The third world,” 250.

Door (digitale) media is de kennis over de situatie in de Derde Wereld vergroot, hierdoor neemt de individuele verantwoordelijkheid toe.²⁵ Toenemende kennis schept verantwoordelijkheid, omdat een handeling omtrent de instandhouding van de feitelijke ongelijkheid bewust(er) wordt uitgevoerd.²⁶ Een goed voorbeeld van het toenemende bewustzijn is het krantenartikel over de werkomstandigheden in Bangladesh dat als introductie is gebruikt. De inwoners van Eerste Wereldlanden weten door de vergrote kennis waar hun producten vandaan komen en hoe ze worden geproduceerd.

Kennis van Eerste Wereldburgers wordt ook vergroot doordat multinationals worden gedwongen tot meer transparantie vanwege internationale en nationale wetten. Door deze maatregelen en de toegenomen (individuele) verantwoordelijkheid van de Eerste Wereld zou verwacht kunnen worden dat de feitelijke ongelijkheid moeten afnemen. Echter, het (economische) verschil tussen de Eerste en de Derde Wereld bestaat nog steeds en wordt zelfs groter. Door de toenemende bewustwording van de inwoners van de Eerste Wereldlanden over de omstandigheden in Derde Wereldlanden wordt het verantwoordelijkheidsprobleem juist vergroot. De spanning tussen de gestelde gelijkheid en de feitelijke ongelijkheid wordt dus vermeerderd door de toegenomen individuele verantwoordelijkheid.

Ondanks de toegenomen verantwoordelijkheid is te zien dat het gros van de consumenten nog steeds kiest voor goedkopere producten in plaats van eerlijke producten als ze voor de keuze worden gesteld. De relatie tussen multinationals en haar consumenten kan gezien worden als een vicieuze cirkel. Multinationals willen en moeten aan de wensen van haar consumenten voldoen vanwege de concurrentiestrijd tussen de verschillende producenten, en de consument blijft onethisch geproduceerde producten kopen.

Niet iedereen is het eens met de schets betreffende de negatieve rol van multinationals in Derde Wereldlanden. Zo stelt econoom Joan Robinson in *The New*

---

²⁵ Hösle, "The third world," 250.

²⁶ Matthew Talbert, "Moral responsibility," *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 16 oktober, 2019, <https://plato.stanford.edu/entries/moral-responsibility/>.

York Times in 2017: “The misery of being exploited by capitalists is nothing compared to the misery of not being exploited at all.”²⁷ Hier stelt Robinson dat de rol van de multinationals niet per se slecht is. De multinational zorgt voor werk in Derde Wereldlanden. Robinson stelt dat het beter is om wel werk te hebben onder slechte omstandigheden, dan helemaal geen werk. Hierop doorredenerend kan gesteld worden dat volgens Robinson de consumenten en multinationals geen verantwoordelijkheid dragen voor de economische afhankelijkheid van de Derde Wereld ten opzichte van de Eerste Wereld.

De redenering van Robinson zal volgens Höhle niet afdoende zijn om de rol van multinationals en consumenten als nietig te beschouwen. De argumentatie van Robinson kan door Höhle ontkracht worden aan de hand van een samenspel van zijn drie argumenten voor verantwoordelijkheid. Wat betreft het argument over individuele verantwoordelijkheid, het argument waar Robinson het meest direct tegenin gaat, zal Höhle kunnen stellen dat kennis nog steeds zorgt voor individuele verantwoordelijkheid. Ook al is geen werkgelegenheid misschien slechter dan wel werkgelegenheid onder slechte omstandigheden, het is nog niet deugdelijk wat er gebeurt op werkplekken in Derde Wereldlanden. De geschiedenis, het eigenbelang en de toegenomen kennis zijn nog steeds redenen waarom de situatie verbeterd moet worden.

Het ethische statement is daarmee gemaakt: de Eerste Wereld is verantwoordelijk voor de economische ongelijkheid en afhankelijk in de Derde Wereld. De vraag die daaropvolgend rijst is: hoe kan de verantwoordelijkheid vormgegeven worden?

---

²⁷ Christopher Blattman en Stefan Dercon. “Everything we knew about sweatshops was wrong,” *The New York Times*, 27 april, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/04/27/opinion/do-sweatshops-liftworkers-out-of-poverty.html>.

2. JOHN RAWLS

Een filosoof die mogelijkheden biedt om de verantwoordelijkheid behorende bij het rechtsvaardigheidsvraagstuk van de Eerste en de Derde Wereld vorm te geven is John Rawls. Rawls is een politiek filosoof die zich in eerste instantie alleen richtte op binnenlandse politiek. In zijn boek *A Theory of Justice* richt hij zich op het binnenlandse materiele rechtvaardigheidsvraagstuk. Hierin stelt hij principes op voor het rechtvaardig inrichten van een staat en het verdelen van welvaart binnen een staat. Een kritiekpunt op *A Theory of Justice* is de eenzijdige focus op liberale staten. Naar aanleiding van dit kritiekpunt gaat Rawls zich focussen op internationale politiek. In zijn boek *The Law of Peoples* verliest Rawls de diversiteit van landen niet uit het oog bij het creëren van normatieve principes en idealen betreffende rechtvaardige internationale verhoudingen.

2.1. EEN GLOBAAL OVERZICHT VAN *THE LAW OF PEOPLES*

Twee leidende ideeën van Rawls voor het creëren van de Law of Peoples²⁸ zijn (1) de erkenning van de (gruwelijke) menselijke geschiedenis – oorlogen, religieuze vervolgingen, armoede en massamoorden – en (2) het idee dat politieke onrechtvaardigheid verdwijnt door politieke rechtvaardigheid.²⁹ Met name relevant in de relatie tussen de Eerste en de Derde Wereld is de erkenning van de menselijke geschiedenis waarin de onrechtvaardigheden hebben plaatsgevonden. Deze redenering komt overeen met het fundament van Hösles ethisch statement betreffende de morele verantwoordelijkheid van de Eerste Wereld.

In *The Law of Peoples* tracht Rawls te komen tot principes waaraan iedere welgeordende staat zich wil houden: de Law of Peoples. “This account of the Law of Peoples conceives of liberal democratic peoples (and decent peoples) as the

---

²⁸ Er wordt een onderscheid gemaakt tussen ‘*The Law of Peoples*’ en ‘de Law of Peoples.’ *The Law of Peoples* verwijst naar het boek geschreven door Rawls waarin zijn internationale politieke filosofie beschreven staat. De Law of Peoples verwijst naar Rawls’ principes en idealen an sich.

²⁹ Rawls, *The Law of Peoples*, 7.

actors in the Society of Peoples, just as citizens are the actors in domestic society”³⁰
Rawls heeft er bewust voor gekozen om te spreken over de Law of *Peoples*. Het betreft hier een conceptuele keuze die cruciaal is voor de fundamentele karakteristieken van de Law of Peoples.

Rawls begint zijn beschrijving van mensen vanuit de politieke conceptie. In *A Theory of Justice* heeft hij bepaalde eigenschappen toebedeeld aan mensen, waardoor ze op rationele wijze komen tot een liberaal-democratische overheid. Rawls beredeneert namelijk dat menselijke kenmerken doorwerken in overheden. Hij wil de Law of Peoples op dezelfde menselijke karakteristieken baseren zodat de Law of Peoples dezelfde grondslag krijgt als een liberaal-democratische overheid. De drie kenmerken van een liberaal-democratische overheid die afhankelijk zijn van mensen zijn: “a reasonably just constitutional democratic government that serves their fundamental interests; citizens united by what Mill called “common sympathies”; and finally a moral nature.”³³

Rawls gaat ervan uit dat elk mens dezelfde eigenschappen bezit, waardoor de Law of Peoples door elk rationeel denkend mens zal worden aangehangen. Echter, hij richt zich enkel op liberale mensen en hun rationele denkwijze. Hiermee sluit hij de niet-liberale mensen uit van de beginpositie van zijn gedachte-experiment; de *original position*. Als uitgangspunt van de Law of Peoples wordt dus niet ieder mens als gelijk beschouwd. Rawls geeft hiermee blijk van een zeker gevoel van morele superioriteit: de liberale mens moet het uitgangspunt van het denken over internationale verhoudingen zijn. Of dit ook daadwerkelijk het geval is, valt te betwisten, maar dat is wel zijn normatieve uitgangspunt.

Doordat de Society of Peoples de liberaal-democratische eigenschappen bezit, is het mogelijk dat de Law of Peoples wordt nageleefd om de juiste redenen; het feit dat de Society of Peoples weet dat het naleven van de principes het beste voor hen is. Verder hebben mensen sympathie voor elkaar, waardoor de problemen voortkomend uit de diversiteit tussen mensen overkomen kunnen worden.

---

³⁰ Rawls, *The Law of Peoples*, 23.

³³ Rawls, *The Law of Peoples*, 23.

Verschillen tussen individuen zullen dan niet zorgen voor verdeeldheid, maar de sympathie voor elkaar zal resulteren in verbintenis.

Rawls heeft ervoor gekozen om de Law of Peoples te baseren op mensen en niet op staten om het redelijke en fatsoenlijke fundament van de overheden te benadrukken: “[t]he term “peoples”, then, is meant to emphasize these singular features of peoples as distinct of states, as traditionally conceived, and to highlight the moral character and the reasonably just, or decent, nature of their regimes.”³¹.

Staten hebben andere karakteristieken dan mensen: ze handelen rationeel, ze zijn zich bewust van hun macht om andere staten te beïnvloeden en worden geleid door hun basisbelangen. Rawls wil daarom afstappen van de Westfaalse visie waarbij staten als autonome actoren worden beschouwd.

Het spreken over Law of *Peoples* is daarmee een conceptuele keuze die Rawls' visie op internationale verhoudingen onderscheidt van de traditionele, Westfaalse, visie op internationale verhoudingen.³² De morele motieven vormen de basis waarop de verantwoordelijkheidskwestie vormgegeven kan worden in de Law of Peoples.

De morele motieven waar Rawls de Law of Peoples op baseert, kent hij in principe niet toe aan staten. Dit is echter geen zwart-wit contrast: in welke mate mensen en staten verschillen, is namelijk afhankelijk van de definitie van de karakteristieken van de staten. Als bijvoorbeeld de statelijke rationaliteit (*'rationality'*) de menselijke redelijkheid (*'reasonable'*) uitsluit is het verschil tussen mensen en staten enorm.³³ Als rationaliteit daarentegen ook redelijkheid toelaat is het verschil al een stuk kleiner. Het belang van redelijkheid is dat mensen hun eigenbelang met redelijkheid kunnen inperken. Als staten tevens beschikken over redelijkheid zouden ook zij hun eigenbelang kunnen inperken. Wordt redelijkheid echter uitgesloten, dan houdt de staat enkel met zijn eigen belang rekening. Om het mogelijke gebrek aan redelijkheid te verminderen, zijn er regels

---

³¹ Rawls, *The Law of Peoples*, 27.

³² Rawls, *The Law of Peoples*, 28.

³³ Rawls, *The Law of Peoples*, 28.

nodig om de statelijke autonomie te begrenzen. De soevereiniteit van de staten wordt onder andere ingeperkt door de mensenrechten.³⁴

Daarnaast is het belangrijk te verduidelijken wie Rawls bedoelt wanneer hij over “Peoples” spreekt. Wanneer Rawls spreekt over “Peoples” bedoelt hij hier niet de individuele personen. “Peoples” zijn groepen met “common sympathies.” Dit komt overeen met het Nederlandse woord “volkeren.” Rawls gebruikt de woorden “peoples” en “societies” inwisselbaar voor elkaar.

Rawls blijft echter, ondanks zijn overwegingen over de menselijke karakteristieken ten opzichte van de statelijke karakteristieken, toch vasthouden aan de autonomie van staten. Zo spreekt hij alsnog over het feit dat staten zich houden aan de Law of Peoples en niet over mensen die zich aan de principes houden. Enkel de volkeren die een eigen staat hebben, vallen hiermee onder “Peoples.” Dit is een spanning in Rawls’ denken waar later op teruggekomen zal worden.

Door de Law of Peoples te baseren op menselijke motieven creëert Rawls een globale gemeenschap van mensen die dezelfde principes waaruit de Law of Peoples bestaat bepalen en volgen. Er lijkt hiermee eenzelfde beweging te worden ingezet als bij *A Theory of Justice*, maar in dan op internationaal niveau.

2.2. DE PRINCIPES IN *THE LAW OF PEOPLES*

Als iedere staat zich houdt aan de Law of Peoples zal dit leiden tot gelijkheid en rechtvaardigheid in de internationale verhoudingen. Het gedachte-experiment dat Rawls gebruikt om te komen tot zijn principes is, net als in zijn werk over binnenlandse verhoudingen, de sluier van onwetendheid. Zijn redenering begint vanuit het liberalisme. Rawls benadrukt dat in de *original position* mensen allemaal vrij en gelijk zijn.³⁵ Dit geldt zowel als uitgangspunt in *A Theory of Justice* als in *The Law of Peoples*, alhoewel hier bij *The Law of Peoples* over valt te twisten zoals eerder aangegeven.

---

³⁴ Rawls, *The Law of Peoples*, 79.

³⁵ Rawls, *The Law of Peoples*, 33.

Ondanks dat Rawls oog heeft voor de diversiteit van staten, en dus beseft dat niet ieder land liberaal is, blijft de liberale staatsindeling nog wel het ideaal van Rawls. Vanuit de sluier van onwetendheid stelt Rawls dat ieder rationeel denkend mens logischerwijs dezelfde acht principes zal aannemen als hij niet weet welke plek in de wereld hij zal krijgen. Zoals Rawls zelf aangeeft: “the Law of Peoples is developed within political liberalism and is an extension of liberal conception of just for domestic regime to a Society of Peoples.”³⁶

De principes die voortkomen uit Rawls’ gedachtengoed zijn de volgende:

1. *People are free and independent, and their freedom and independence are to be respected by other people*
2. *People are to observe treaties and undertakings*
3. *People are equal and are parties to the agreements that bind them*
4. *People are to observe a duty of non-interventions*
5. *People have the right of self-defense but no right to instigate war for reasons other than self-defense*
6. *People are to honor human rights*
7. *People are to observe certain specified restrictions in the conduct of war*
8. *People have a duty to assist other people living under unfavorable conditions that prevent their having a just or decent political and social regime*

In de principes is Rawls’ spanning tussen de grond van de menselijke karakteristieken en de statelijke autonomie te zien. Zo zijn de principes 1 tot en met 3 gericht op de vrijheid van de mens. Principes 1-3 doen daarom denken aan de redenering uit *A Theory of Justice*. De mens staat centraal en niet de statelijke rationaliteit. Echter, principe 4 stelt dat in staten niet geïntervenieerd mag worden. Hierbij wordt de statelijke autonomie erkend. Rawls neemt hiermee dus niet volledig afstand van het Westfaalse paradigma.

Binnen de spanning tussen de menselijke redelijkheid en de statelijke rationaliteit heeft Rawls wel specifiek aandacht voor de pluriformiteit van staten.

---

³⁶ Rawls, *The Law of Peoples*, 9.

Hiermee voorkomt Rawls dat hij dezelfde kritiek krijgt als hij voorheen op *A Theory of Justice* ontving: een te Westocentrisch beeld van de samenleving. Maar op welke manier geeft Rawls de erkenning van de diversiteit tussen staten vorm? En welke stappen neemt Rawls om te komen tot de ideale theorie waarbij alle landen zich houden aan de Law of Peoples?

2.3. DIVERSITEIT IN *THE LAW OF PEOPLES*

John Rawls focust zich in *The Law of Peoples* op de mogelijkheid van rechtvaardige en gelijkwaardige internationale verhoudingen en de condities die nodig zijn om dit te bewerkstelligen.³⁷ Hij spreekt over het bewerkstelligen van een *Realistic Utopia*. Deze woordkeuze van Rawls vereist enige toelichting. Utopie heeft over het algemeen namelijk een negatieve connotatie. Een utopie wordt geassocieerd met een ideale situatie, meestal zelfs met een onmogelijke ideale situatie.

Rawls gebruikt de term *Realistic Utopia* omdat het “joins reasonableness and justice with conditions enabling citizens to realize their fundamental interests.”³⁸ Het woord realistisch slaat op het feit dat de *Realistic Utopia* in principe kan bestaan. Hij gebruikt de term “utopie” voor de situatie waarin iedereen beschikking heeft over middelen om zijn “fundamental interests” te volbrengen. Dit houdt in dat in de utopie die Rawls schetst ieder mens toegang heeft tot middelen om in zijn primaire levensbehoeften te voorzien. Onder primaire levensbehoeften verstaat Rawls de levensbehoeften die in de UVRM worden genoemd; de vrijheden, bewegingsvrijheid, de mogelijkheid om bestuurlijke posities te bekleden, inkomen en welvaart, en sociale en maatschappelijke erkenning.³⁹ Enkel primaire levensbehoeften ter beschikking hebben kan worden gezien als een erg summiere invulling van een utopisch beeld.

Om de realistische utopie te realiseren moeten alle staten zich houden aan de Law of Peoples. Rawls maakt een onderscheid tussen staten die zich wel en niet aan

---

³⁷ Rawls, *The Law of Peoples*, 4-5.

³⁸ Rawls, *The Law of Peoples*, 7.

³⁹ h Leif Wenar, “John Rawls,” *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 9 januari, 2017, <https://plato.stanford.edu/entries/rawls/>.

de Law of Peoples houden. Rawls gebruikt de termen “mensen” en “staten” inwisselbaar. De Law of Peoples is gebaseerd op menselijke karakteristieken, daarom zijn het de mensen die zich aan de Law of Peoples houden. Rawls blijft de autonomie van de staten echter erkennen doordat hij de staten als eigen entiteiten ziet. Het is niet een individu dat zich houdt aan de Law of Peoples, maar de staat. De staat is vervolgens opgebouwd uit mensen, maar deze hebben geen individuele invloed.

De staten die zich houden aan de Law of Peoples bestaan uit liberale en fatsoenlijke mensen. Rawls noemt hen de Society of Peoples. De Society of Peoples wordt gekenmerkt door het feit dat zij de mensenrechten waarborgen en deze staten niet agressief zijn in hun internationale relaties. Een liberale staatsinrichting is volgens Rawls de meest gewenste manier om een staat in te richten. De burgers van een liberale staat noemt Rawls de liberalen.

Naast de liberale behoren fatsoenlijke staten tot de Society of Peoples. Dit houdt in dat de fatsoenlijke staten niet liberaal zijn, maar de mensenrechten wel waarderen. Er is sprake van een fatsoenlijke bestuursvorm als de basis instituties voldoen aan bepaalde condities voor politieke rechten en rechtvaardigheid.⁴⁰ Een van de condities waar een fatsoenlijke overheid aan moet voldoen is bijvoorbeeld dat de burgers een substantiële rol spelen in het maken van politieke beslissingen.

De liberalen tolereren de fatsoenlijke staten, en de fatsoenlijke staten worden als gelijke behandeld. Rawls ziet het liberalisme, zoals al eerder aangegeven, nog steeds als hoogste streven, maar fatsoenlijke staten worden alsnog behandeld als gelijke in de internationale verhoudingen.⁴¹

Rawls schetst twee situaties; de ideale situatie en de non-ideale situatie. In de ideale situatie sluiten alle staten zich gemakkelijk aan bij de Society of Peoples.⁴² De ideale theorie maakt de assumptie dat mensen en staten de principes volgen als ze zich er eenmaal bij aansluiten. Hiermee is de mogelijkheid tot het overtreden van wetten door individuen (criminaliteit) en door staten (oorlogen) in de ideale theorie

---

⁴⁰ Rawls, *The Law of Peoples*, 3.

⁴¹ Rawls, *The Law of Peoples*, 122.

⁴² Hierna: de ideale theorie.

weggenomen. Verder zijn er redelijke sociale condities waarbinnen individuen en staten de principes kunnen volgen. Het morele gevoel wordt niet overwoekerd door een drang naar bijvoorbeeld macht.⁴³

Rawls is zich ervan bewust dat de huidige internationale samenleving niet enkel bestaat uit liberale en fatsoenlijke staten en dat daarom de ideale theorie niet toegepast kan worden. Niet iedere staat behoort immers tot de Society of Peoples, er zijn ook Outlaw States en Burdened Societies.⁴⁴

Outlaw States worden gekenmerkt door hun agressieve houding jegens andere staten en hun gebrek aan het naleven van mensenrechten. Daarnaast zijn Outlaw States vaak goed ontwikkeld en economisch sterk.⁴⁵ Outlaw States handelen opportunistisch. Door het opportunistische gedrag van de Outlaw States veroorzaken zij oorlogen en ontstaan op andere manieren verstoorde internationale relaties.

Een volgende categorie staten zijn de Burdened Societies. Burdened Societies hebben moeite met het creëren van een fatsoenlijke of liberale overheid. Dit komt met name sterk door hun gebrek aan middelen voor het onderhouden van maatschappelijke condities en economische gezondheid. Burdened Societies worden niet gekenmerkt door een agressieve houding jegens andere landen.

Staten moeten zich op een bepaalde manier tot elkaar verhouden. Met name interessant voor het morele verantwoordelijkheidsvraagstuk is de vraag hoe de Society of Peoples zich moeten verhouden ten opzichte van Outlaw States en Burdened Societies.

2.4. DE RELATIES TUSSEN STATEN

Het gedrag van de Society of Peoples jegens Outlaw States en Burdened Societies moet verlopen volgens de Law of Peoples. Binnen de Law of Peoples heeft de UVRM een speciale werking: Rawls stelt dat de UVRM intrinsiek is aan de Law of

---

⁴³ Wenar, "John Rawls."

⁴⁴ Rawls, *The Law of Peoples*, 4.

⁴⁵ Rawls, *The Law of Peoples*, 104.

Peoples. De UVRM wordt door Rawls beschreven als een speciale soort rechten die door iedere staat nageleefd dienen te worden: “Human rights are a class of rights that play a special role in the justifying reasons for war and its conduct and they specify limits to a regime’s internal autonomy.”⁴⁶ Als de UVRM niet wordt nageleefd door een staat heeft dit zijn directe gevolg in de status van de staat; een staat die de mensenrechten niet waarborgt, kan niet behoren tot de Society of Peoples, wat resulteert in het karakteriseren van de staat als een Outlaw State.

De Society of Peoples draagt een zekere verantwoordelijkheid voor het naleven van de mensenrechten door andere staten. Het niet naleven van de UVRM door andere staten is een legitieme reden voor de Society of Peoples om in te grijpen in de overtredende staten. Het ingrijpen kan bestaan uit een waarschuwing, het opleggen van (economische) sancties of zelfs gewelddadig ingrijpen.

Wanneer gekeken wordt naar de praktijk valt op dat er in veel gevallen niet wordt ingegrepen. Een land als China houdt zich in bepaalde gevallen niet aan de UVRM, maar er wordt niet door de Verenigde Naties en door de Society of Peoples zelf ingegrepen. Waarschijnlijk vanwege de economische belangen en/of de angst voor de (gewelddadige) gevolgen. De Outlaw State heeft een economische sterke positie waardoor het opleggen van sancties, zoals uitsluiting van coöperatie juist leidt tot een negatief gevolg voor de Society of Peoples. Dit is een situatie waar Rawls niet op in gaat.

Weliswaar zegt Rawls dat liberale staten de Outlaw States moeten stimuleren, maar de praktische invulling van het stimuleren is erg voorzichtig. De Outlaw States moeten voorzichtig worden behandeld met oog op wat haalbaar is. De Society of Peoples dient de Outlaw States niet te dwingen om te komen tot een liberale overheid, maar hen hier wel toe aan te moedigen. Enkel dwang zal namelijk niet effectief zijn om Outlaw States daadwerkelijk over te halen volgens Rawls.

De politieke reactie van de Society of Peoples op Outlaw States kan het best worden vormgegeven met de hulp van instituties zoals de Verenigde Naties waarin de Society of Peoples een alliantie vormen. Het aanmoedigen geschiedt door de

---

⁴⁶ Rawls, *The Law of Peoples*, 79.

Outlaw States uit te sluiten van economische wederzijds voordelige samenwerkingen.⁴⁷ Rawls geeft hierbij het voorbeeld dat staten die de mensenrechten niet nakomen, bijvoorbeeld door slavernij nog goed te keuren, niet zouden moeten mogen participeren in sociale en economische coöperatie met andere, liberale of fatsoenlijke staten.⁴⁸ Rawls stelt dat naast het aanmoedigen van de Outlaw States om zich te wenden tot de Law of Peoples, de Society of Peoples wel mag ingrijpen in Outlaw States om de slachtoffers van de niet nagekomen mensenrechten te beschermen. Oorlogen mogen niet aangemoedigd worden door de Society of Peoples. Enkel uit zelfverdediging mag een oorlog gevoerd worden. Rawls stelt dat wanneer de Society of Peoples deze richtlijnen naleeft, Outlaw States zich zullen aansluiten bij de Society of Peoples. Dit doen de Outlaw States uiteindelijk uit eigenbelang; ook zij zien in dat de wereld, inclusief hun eigen positie, beter wordt bij het naleven van de Law of Peoples. Machtsoorlogen en de uitsluiting van economische samenwerkingen leidt namelijk hoofzakelijk tot onvrede en internationale instabiliteit. Onvrede en internationale instabiliteit leiden uiteindelijk tot negatieve gevolgen op de politieke en economische positie van de Outlaw States.

Hoe de Society of Peoples Burdened Societies en Outlaw States de Law of Peoples kan laten navolgen is een vraag waarvan het antwoord benaderd moet worden vanuit de buitenlandse politiek: “it calls for political wisdom, and success depends in part on luck.”⁴⁹ Er is een verschil tussen het helpen van de Burdened Societies en het stimuleren van Outlaw States. De Society of Peoples moet zich geen illusie maken dat de huidige situatie op korte termijn te verbeteren is.

Volgens de Law of Peoples heeft de Society of Peoples de plicht (“*duty*”) om de Burdened Societies te helpen om te komen tot een fatsoenlijke of liberale staatsinrichting.⁵⁰ Rawls noemt het helpen de *duty of assistance*. De *duty of assistance* is te zien als een invulling van de verantwoordelijkheid die Höfle

---

⁴⁷ Rawls, *The Law of Peoples*, 93.

⁴⁸ Rawls, *The Law of Peoples*, 94.

⁴⁹ Rawls, *The Law of Peoples*, 93.

⁵⁰ Rawls, *The Law of Peoples*, 118.

verdedigt. Het verantwoordelijkheidsprobleem is ontstaan vanuit de menselijke geschiedenis. Rawls en Hölsle zitten hier op één lijn betreffende de grondslag van de verantwoordelijkheid. Naast de historische grondslag van de verantwoordelijkheid refereren beide auteurs aan het eigenbelang van de Eerste Wereld om de verantwoordelijkheid te nemen voor de feitelijke ongelijkheid. Bij Rawls ligt het eigenbelang in het feit dat rechtvaardigheid onrechtvaardigheid verhelpt.

Het doel van *duty of assistance* is het creëren van rechtvaardige basisstructuren, dus niet het vergroten van de welvaart in het land. Voor het uitvoeren van de *duty of assistance* geeft Rawls geen eenvoudige richtlijn: wat ze precies behelst ligt erg genuanceerd. Het uiteindelijke doel is het veranderen van de politieke en sociale cultuur van de Burdened Societies. Met name de politieke cultuur houdt de onrechtvaardige basisstructuur in stand. De *duty of assistance* behelst niet simpelweg het interveniëren in de Burdened Societies en de politieke cultuur veranderen. De Society of Peoples moet zich terughoudend opstellen. Het is wel van belang dat de mensenrechten en het belang van de mensenrechten door de Society of Peoples worden benadrukt naar de overheden van Burdened Societies toe.

Door middel van een voorbeeld zal ik illustreren wat een Burdened Society is en hoe een Burdened Society gestimuleerd kan worden bij de Society of Peoples te komen. Bangladesh is een Burdened Society, omdat er verschillende misstanden zijn in de binnenlandse politiek maar zij zich niet agressief naar andere landen opstelt. De Bengaalse overheid doet weinig tot niets om de misstanden te verhelpen. Demonstraties van werknemers worden, met geweld, gestopt. De overheid en de fabriekseigenaren gaan vrijuit, terwijl de hongerlonen en de slechte werkomstandigheden blijven bestaan.⁵¹

De plicht van de Society of Peoples is bijdragen aan herstructureren van de binnenlandse Bengaalse politiek. Interviëren en een verandering afdwingen is

---

⁵¹ “Zes jaar na Rana Plaza grijpt de overheid van Bangladesh naar repressie en riskeert onveilige fabrieken,” Schone Kleren Campagne, gepubliceerd op 23 april, 2019, <https://www.schonekleren.nl/zes-jaar-na-rana-plaza-grijpt-de-overheid-van-bangladesh-naar-repressie-en-riskeert-onveilige-fabrieken-2/>.

volgens Rawls niet de manier. Zoals aangegeven moeten de mensenrechten benadrukt worden. De Bengaalse overheid zal moeten inzien dat hervorming en het naleven van mensenrechten uiteindelijk de meest verstandige en juiste keuze is.

Rawls is zich bewust van het psychologische principe dat een mens minder affiniteit heeft met mensen waar hij ver van verwijderd is.⁵² Dit verwijderd zijn kan een fysieke afstand zijn, maar ook een culturele afstand. Fysieke verwijdering is van geografische aard. Dit is het geval bij de Eerste en de Derde Wereld. Een culturele afstand is bijvoorbeeld het spreken van een andere taal, het aanhangen van een andere godsdienst en het hebben van een andere overheidsindeling. Hösle constateert dezelfde relatie tussen affiniteit en afstand. Dit is een belangrijk aspect om mee te nemen bij de vormgeving van de morele verantwoordelijkheid van de Eerste Wereld, omdat dit psychologische gegeven niet zomaar weg te nemen is.

Wanneer naar de praktijk gekeken wordt, valt op dat de mensen uit de Society of Peoples de Burdened Societies niet helpen om te komen tot een rechtvaardige basisstructuur. Opvallend is dat veel multinationals uit de Society of Peoples komen. Zij maken misbruik van de economische en politiek (on)gezondheid van de Burdened Societies, bijvoorbeeld in de case van sweatshops. De erbarmelijke omstandigheden en de lage lonen voor werknemers in Burdened Societies worden door multinationals gezien als een mogelijkheid om goedkoop te produceren.

Multinationals worden gezien als economische actoren die volgens politiek filosofen als Rawls ondergeschikt zouden moeten zijn aan de politieke machtsstructuren. Multinationals zouden moeten worden gezien als een onderdeel van een staat, bijvoorbeeld als onderdeel van de Society of Peoples. Echter, wanneer gekeken wordt naar de huidige invloed van multinationals op de internationale verhoudingen roept dat de vraag op of multinationals als economische actor wel onderhevig zijn aan de politieke actoren.

---

⁵² Rawls, *The Law of Peoples*, 112.

3. MULTINATIONALS

Wanneer het probleem van sweatshops van nader bekeken wordt, valt op dat de meeste economische interventies niet door staten worden verricht. Het gebruik maken van de economische afhankelijkheid van de Derde Wereld wordt niet door de overheden van de Eerste Wereld gedaan, maar door multinationals. In de huidige context spelen, naast de politieke actoren, dus ook multinationals een grote rol in de internationale verhoudingen.

Economische actoren op zich hebben geen cruciale invloed op de Law of Peoples. Bedrijven bevinden zich in het economische spectrum, terwijl Rawls zich heeft gericht op het politieke spectrum. Dat hoeft op zich geen probleem te geven, ware het niet dat multinationals tot een andere categorie behoren dan het gros van de bedrijven. Het unieke karakter van multinationals ligt in het feit dat zij zich opportunistisch kunnen vestigen. Dit houdt in dat zij zich kunnen onttrekken aan de politieke machtsstructuren binnen een land en bepaalde activiteiten naar andere landen kunnen verplaatsen. Multinationals kunnen zich dus onttrekken aan de ethische en politieke eisen van de overheid van de Eerste Wereld, de Society of Peoples.

Multinationals zijn daarmee een belangrijke speler in internationale relaties die Rawls niet direct meeneemt in zijn conceptuele kader. De vraag rijst hoe multinationals in het conceptuele kader passen. Hoe verhouden multinationals zich tot het kader dat Rawls schetst in *The Law of Peoples*?

3.1. MULTINATIONALS EN STATEN

Om te bepalen op welke manier multinationals in de Law of Peoples passen, zal worden gekeken in welke mate multinationals en staten overeenkomen. Dit zal worden gedaan door te kijken of multinationals op dezelfde manier te benaderen zijn als staten wanneer het gaat over het handelen volgens de principes uit *The Law of Peoples*. De aanpak die Rawls heeft gevolgd bij de Law of Peoples is dat hij, door in te zoomen op eigenschappen van mensen, moraliteit aan staten heeft toegedicht. Deze aanpak zal ik ook aanhouden bij multinationals.

Een multinational bestaat, net als een staat, uit een groep mensen die vanuit bepaalde principes samenwerken. Net als de staat een representant heeft, heeft een multinational een representant: de oprichter en/of aandeelhouders, die de belangen van de multinational vertegenwoordigt. De redenering die Rawls op de staat toepast zou daarom wellicht ook voor de multinational kunnen gelden: als de mensen goede opvattingen hebben, heeft de multinational dat ook. Wanneer het gaat om grote economische multinationals is de oprichter niet meer degene die de beslissingen maakt. De aandeelhouders, interne en externe stakeholders, en het management hebben het voor het zeggen. Dit zijn allemaal mensen, waardoor de menselijke karakteristieken een rol kunnen spelen. De macht van multinationals is niet enkel gegeven door de werknemers, zoals de macht van de staat wel is gegeven door zijn inwoners. In tegenstelling tot de staat zijn multinationals daadwerkelijk eigendom van de aandeelhouder(s). Hiermee heeft (aanvankelijk de oprichter, later) de aandeelhouder(s) autoriteit.

Een multinational heeft evenwel de rationaliteit van de staat en niet de redelijkheid van de mens als kenmerk. De verklaring hiervoor is dat multinationals beslissingen rationeel *moeten* maken, vanwege het competitieve karakter van de omgeving van multinationals. In de economische markt is er grote mate van concurrentie. Multinationals zijn genoodzaakt zo goedkoop mogelijk te produceren, ook als dit tegen morele principes ingaat. Consumenten, zo blijkt, kiezen namelijk voor het meest goedkope product of het kwalitatief beste product, en (in de meeste gevallen) niet voor het product dat maatschappelijk verantwoord is gemaakt.⁵³ De (onbewuste) keuze van de consument vindt zijn oorzaak onder andere in het afnemen van de affiniteit voor de mensen uit de Derde Wereldlanden vanwege de fysieke en culturele afstand zoals Hösle en Rawls aangeven.

Multinationals kijken dus naar de kenmerken van een land om voordeel te halen uit de staat-specifieke omstandigheden. Weliswaar moeten multinationals zich houden aan door de staat gestelde regels en wetten. Echter, doordat multinationals

---

⁵³ H. Iwanow, M.G. McEachern en A. Jeffrey, "The influence of ethical trading policies on consumer apparel purchase decisions: A focus on The Gap Inc.," *International Journal of Retail and Distribution Management* 33, no. 5 (2005): 372.

zich in meerdere landen vestigen en alle landen een ander juridisch systeem en economische gezondheid hebben, is het voor multinationals makkelijk om zich aan staatsmachten te onttrekken.

Als de ongelijke economische verdeling niet meer bestaat, heeft dit invloed op alle multinationals. Opportunistisch vestigen door de economische afhankelijkheid is dan niet meer mogelijk; het is voor een multinational dan onmogelijk om sweatshops op te richten in een Derde Wereldland. Er kan dus gesteld worden dat multinationals de ongelijke economische verdeling in stand houden. Echter, één multinational alleen kan de ongelijkheid niet stoppen. Hierdoor is er dus sprake van een vicieuze cirkel.

Volgens Hösle is het voor multinationals van belang dat deze vicieuze cirkel wordt doorbroken. Wanneer de ongelijkheid niet groeit maar krimpt, hebben de internationale relaties namelijk meer kans om stabiel te blijven. Zoals Hösle stelt, zal het groeien van de ongelijkheid uiteindelijk leiden tot opstanden en protesten in Derde Wereldlanden.⁵⁴ Een opstand zal de handelsmogelijkheden en de operationele mogelijkheden van multinationals in Derde Wereldlanden verstoren. Het is dus ook voor de multinationals van belang om tot rechtvaardige internationale relaties te komen. De normativiteit die Rawls schetst kan ons daar nog steeds mee helpen, ondanks dat er geen specifieke aandacht voor multinationals is.

Multinationals leven in veel gevallen de Law of Peoples niet na, maar zouden er dus wel bij gebaat zijn als de Law of Peoples door iedereen wordt nageleefd. Dit is een overeenkomst met Outlaw States. In de volgende paragraaf wordt de vergelijking gelegd tussen Outlaw States en multinationals: op welke manier zijn Outlaw States en multinationals vergelijkbaar? Kan de manier waarop Rawls Outlaw States benadert ook op multinationals worden toegepast?

---

⁵⁴ Hösle, "The third world," 247.

3.2. OUTLAW STATES EN MULTINATIONALS

Multinationals leven in veel gevallen de Law of Peoples niet na. Dit is een overeenkomst met Outlaw States. Net als Outlaw States zijn multinationals agressief. Niet agressief in de zin van gericht op oorlog, maar agressief in het economisch interveniëren in staten voor eigen gewin. Er zijn natuurlijk ook multinationals die gericht zijn op maatschappelijk verantwoord ondernemen. Er bestaan dus multinationals die de economische afhankelijkheid van de Derde Wereld niet in stand houden. Dit is een nuance die verder buiten beschouwing wordt gelaten, omdat het merendeel van de multinationals (nog) niet maatschappelijk verantwoord onderneemt.

Ook al is de Eerste Wereld verantwoordelijk voor de economische achterstanden van de Derde Wereld, het gedrag van multinationals zal niet worden verholpen door enkel slecht gedrag te demotiveren. De staat legt momenteel wel restricties op voor maatschappelijk onverantwoord ondernemen, maar multinationals kunnen zich grotendeels onttrekken aan de statelijke macht, waardoor de restricties niet lijken te helpen. Consumenten blijven producten kopen, zelfs als ze vermoeden dat de producten zijn gemaakt in een sweatshop. Consumenten leggen de verantwoordelijkheid bij de multinationals.⁵⁵ Het besef vergroot misschien de morele verantwoordelijkheid van de consumenten, maar niet het verantwoordelijkheidsgevoel. Hierdoor blijven de multinationals genoodzaakt om de concurrentiestrijd te leveren. Er is hier sprake van een wisselwerking tussen consumenten en multinationals.

Het uitsluiten van economische en politieke coöperatie, wat Rawls aanraadt als sanctie voor Outlaw States, zal deels kunnen werken. Extra controle-wetgeving door Eerste Wereldlanden, de afnemers van de producten, en sancties betreffende de aard van de productieomstandigheden waarin multinationals produceren, kan resulteren in een afname van het onethisch handelen. Echter, de vraag van de consumenten naar goedkope producten en de mogelijkheid van de multinational om zich te verplaatsen naar een staat waarin de wetgeving voor hen gunstiger is, zullen

---

⁵⁵ Christian Aid, *Behind the mask*, 9.

het effect in de weg staan. Een Outlaw State is meer afhankelijk van de samenwerking met andere staten en zal daarom meer geschaad zijn door uitsluitingen van samenwerking dan multinationals zijn.

De politieke reactie op Outlaw States kan volgens Rawls het best worden geëffectueerd met de hulp van instituties als de Verenigde Naties, waarin de Society of Peoples een alliantie vormen.⁵⁶ De Verenigde Naties is immers een globaal overspannend netwerk dat staat voor de waarden die volgens de Society of Peoples het beste zijn. Momenteel zijn alle landen aangesloten bij de Verenigde Naties. Echter, in de praktijk blijkt dat niet alle landen behoren tot de Society of Peoples. Dit is problematisch, omdat staten alsnog als autonoom worden gezien. Door de autonomie en de diversiteit van staten is een globaal overkoepeld waarde-netwerk niet mogelijk. Het feit dat alle landen aangesloten zijn bij de Verenigde Naties, maar dat een globaal overkoepelend waarde netwerk niet mogelijk is, is een discrepantie. De Verenigde Naties is immers de organisatie die de UVRM (een overkoepelend waarde netwerk) nastreeft. Rawls gaat niet verder in op de discrepantie tussen het lid zijn van de Verenigde Naties, maar het niet behoren tot de Society of Peoples. Hij redeneert dat wanneer de Verenigde Naties actief de mogelijkheid van multinationals beperken en de alliantie sterk en volhardend is, het voor multinationals moeilijker zal worden om kostenefficiënt te produceren in lagelonenlanden. Het strenger en daadkrachtiger optreden van de Verenigde Naties ten aanzien van onethisch produceren zal wellicht resulteren in ethisch beter handelen.

Het zal voor multinationals echter niet onmogelijk worden om hun onethische daden voort te zetten. Zeer waarschijnlijk zullen multinationals andere organisatiestructuren opzetten aan de hand van bijvoorbeeld dochterondernemingen in Outlaw States en/of in Burdened Societies die wel deelnemer van de Verenigde Naties zijn, maar niet de behoren tot de Society of Peoples.⁵⁷

---

⁵⁶ 59 Rawls, *The Law of Peoples*, 93.

⁵⁷ Jordi Surroca, Josep Tribó, en Shaker Zahra, "Stakeholder pressure on MNEs and the transfer of socially irresponsible practices to subsidiaries," *Academy of Management Journal* 56 no. 2 (2013): 551.

Een andere invalshoek in het verlengde van Rawls zijn beloningen in plaats van sancties. Het belonen speelt het kosten-efficiënt handelen en het winstoogmerk in de hand. Het probleem wat betreft het belonen van ethisch handelen is dat multinationals vaak ingewikkelde bedrijfsstructuren hebben, waardoor fraude makkelijk mogelijk is. De druk vanuit de stakeholders en de overheid om goed te handelen is er al. Toch weten multinationals hun structuren zo in te richten dat het voor de consument, de overheid en de stakeholder ethischer lijkt dan het is.⁵⁸

Multinationals zijn niet gebonden aan een staat en kunnen daarom makkelijker sancties en boycots uit de weg gaan. Zij bevinden zich bovendien in een andere context dan Outlaw States. Ze zijn gedreven door zaken als winst en concurrentie. Daarom kan geconcludeerd worden dat multinationals een andere (economische) actor zijn dan de politieke actoren die Rawls beschrijft, en niet genoeg overeenkomen met Outlaw States om hen op exact dezelfde manier te behandelen. Er zijn zeker overeenkomsten tussen Outlaw States en multinationals. De mogelijkheden die Rawls benoemt om druk uit te oefenen op Outlaw States zouden ook kunnen helpen bij multinationals, zoals het uitsluiten van economische coöperaties (e.g. het verhogen van invoerbelastingen) wanneer er slecht gehandeld wordt. Toch zijn de verschillen te groot om Outlaw States en multinationals gelijk te trekken. Dit roept de volgende vraag op: op welke manier kan de visie van Rawls worden uitgebreid naar het gebied van multinationals?

---

⁵⁸ Surroca, Tribó, en Zahra, "Stakeholder pressure," 553; Christian Aid, *Behind the mask*, 19.

4. VOORBIJ AAN *THE LAW OF PEOPLES*

Rawls geeft in zekere mate een invulling aan het verantwoordelijkheidsprobleem zoals Hösle dat heeft geschetst. *The Law of Peoples* is in beperkte mate toepasbaar op de verantwoordelijkheidsproblematiek. Er moet nu echter gekeken worden naar een manier om multinationals beter te betrekken bij de Law of Peoples. Om te komen tot de uitbreiding van Rawls' reikwijdte naar multinationals zal de aandacht op twee auteurs worden gelegd die op een verschillende manier op Rawls reageren maar wel in elkaars verlengde liggen. De eerste auteur is Allen Buchanan. Buchanan bekritiseert het autonome karakter van staten bij Rawls. Dit lost hij op door een fenomeen vanuit Rawls' werk, *A Theory of Justice*, toe te voegen. Hierdoor krijgen multinationals een rol binnen *The Law of Peoples*. De tweede auteur die commentaar heeft op *The Law of Peoples* is Thomas Pogge. Pogge kijkt specifiek naar de praktische mogelijkheid om te komen tot rechtvaardige mondiale verhoudingen.

4.1. BUCHANAN EN HET VERDWENEN WESTFAALSE PARADIGMA

Buchanan bekritiseert de problematische autonomie van de staten op twee punten. Het eerste kritiekpunt heeft betrekking op Rawls' gebruik van *peoples*. De invulling van Rawls is volgens Buchanan achterhaald en onvolledig. *Peoples* zijn in de ogen van Rawls geen individuen, maar politiek georganiseerde groepen mensen.⁵⁹ Hierdoor vallen minderheden of binnen-statelijke volkeren niet onder de noemer *peoples*. Principes moeten volgens Buchanan echter niet enkel gericht zijn op volkeren, maar op individuen: pas dan zal uitsluiting worden voorkomen.

Rawls zou hier tegenin brengen dat de binnenlandse minderheden niet vallen onder de internationale politiek. De binnenlandse minderheden komen tot hun recht in de rechtvaardige binnenlandse politiek binnen de Society of Peoples. Wanneer

---

⁵⁹ Allen Buchanan, "Rawls's Law of Peoples: Rules for a vanished Westphalian world," *Ethics* 110, no. 4 (2000): 698-9.

onrechtvaardigheid op binnenlands niveau plaatsvindt, dan moet dat worden opgepakt in de binnenlandse politiek en niet de internationale.

Echter, wanneer gekeken wordt naar de huidige situatie valt op dat individuen niet per definitie meer gebonden zijn aan één staat. De territoriale grenzen zijn niet meer zoals ze geweest zijn. Het vervagen van grenzen komt onder andere door de globalisering en de technologische ontwikkelingen waardoor de wereld “kleiner” is geworden. Cultuur is minder gebonden aan een specifiek land of specifieke groep. Via het internet en de mogelijkheid om makkelijk en snel te reizen ligt de wereld open. De kritiek van Buchanan is afgelopen jaren derhalve relevanter geworden.

Een volgend kritiekpunt van Buchanan⁶⁰ op Rawls' conceptuele invulling van internationale wetgeving is dat Rawls internationale wetgeving ziet als een stel regels die de rechten en plichten van staten weergeven. Rawls ziet staten als homogeen, bijna geheel economisch zelfvoorzienend en als autonome territoriale politieke eenheden. Wat betreft de mogelijkheid van staten om economisch zelfvoorzienend te zijn zegt Rawls het volgende tijdens een college over Burdened Societies:

*“Many societies with unfavorable conditions don't lack for resources. Well-ordered societies can get on with very little; their wealth lies elsewhere; in their political and cultural traditions, in their human capital and knowledge, and in their capacity for political and economic organization. Rather the problem is commonly the nature of the public political culture and the religious and philosophical traditions that underlie its institutions. The great social evils in poorer societies are likely to be oppressive government and corrupt elites... Perhaps there is no society anywhere in the world whose peoples, were they reasonably and rationally governed, could not have a decent and worthwhile life.”*⁶¹

Rawls legt het probleem van Burdened Societies dus bij de politieke cultuur van de staten. Het al dan niet beschikken over de middelen om de inwoners van de staat

---

⁶⁰ Buchanan, “Vanished Westphalian world,” 704.

⁶¹ John Rawls, “The Law of Peoples,” in *On Human Rights: The Oxford Amnesty Lectures*, red. Stephen Shute en Susan Hurley (New York: Basic Books, 1993), 76-7.

te voorzien van primaire levensbehoeften is niet relevant voor het zijn van een Burdened Society.

Verandering moet volgens Rawls dus komen vanuit een verandering van de binnenlandse politieke cultuur en structuur. De internationale wetgeving staat hier los van. Buchanan stelt daarentegen dat de binnenlandse politieke structuur en cultuur vaak erg hardnekkig zijn. Om deze reden moet er druk van buitenaf komen die leidt tot hervorming. Een interne verandering zal niet snel plaatsvinden. De internationale wet- en regelgeving moet daarom meer zijn dan enkel het toekennen van rechten en plichten aan staten. Zij moeten ook druk uitoefenen als de staten zich niet houden aan de UVRM. Alleen druk van buitenaf zal uiteindelijk leiden tot een binnenlandse verandering.

Wanneer de verandering afhangt van de interne druk, zoals Rawls voor ogen staat, brengt dit problemen met zich mee betreffende de verantwoordelijkheid van de multinationals. De rol van multinational en zijn mondiale en competitieve karakter maken het voor de politieke structuren moeilijk om de verantwoordelijkheid vorm te geven. Rawls gaat ervan uit dat de economische actoren op mondiaal niveau ondergeschikt zijn aan politieke machtsstructuren.

Multinationals doen niet aan het rechtvaardigheidsprincipe. Rechtvaardigheid moet daarom niet uit de vrije markt komen, maar vanuit de politieke structuren. Het feit dat dit momenteel niet gebeurt, neemt niet weg dat het via deze weg zou moeten. Rawls erkent dat zolang de multinationals nog dominant zijn aan de politieke structuur er geen rechtvaardige internationale verhoudingen mogelijk zijn.

De oplossing voor dit tekort vindt Buchanan in de erkenning van de economische en sociale instituties op mondiaal niveau.⁶² Om deze economische en sociale actoren een plek te geven in de Law of Peoples doet Buchanan een beroep op een term van Rawls: de (globale) basisstructuur. Door middel van de globale basisstructuur tracht Buchanan het gebrek aan internationale distributieve rechtvaardigheid te verhelpen.

---

⁶² Buchanan, "Vanished Westphalian world," 701.

4.1.1. GLOBALE BASISSTRUCTUUR

‘Basic structure’ is een term die wordt geïntroduceerd door Rawls in zijn werk *A Theory of Justice*.⁶³ De basisstructuur beschrijft de wijze waarop rationele en redelijke individuen samenwerken om de maatschappelijke instituties te vormen. De basisstructuur is bepalend voor de vraag hoe de baten en de lasten in een samenleving worden verdeeld. Een rechtvaardige basisstructuur vergroot de kans op de realisering van andere menselijke waarden: zij hebben invloed op de levenskansen van personen.⁶⁴ Rawls stelt dat als de basisstructuur rechtvaardig is, de samenleving ook rechtvaardig is. De basisstructuur behelst de politieke en sociale instituties van een liberale staat.⁶⁵

De basisstructuur komt ook terug in de Law of Peoples. De basisstructuur kan volgens Rawls in iedere staat rechtvaardig gemaakt worden als de staat daar de middelen toe heeft. Het is de plicht van de Society of Peoples om Burdened Societies van de middelen te voorzien om te komen tot een rechtvaardige basisstructuur. Dit wordt vormgegeven door de *duty of assistance*.

Buchanan radicaliseert Rawls’ denken over de basisstructuur door de introductie van de *global basic structure*. Dit is het globale equivalent van de basisstructuur. De *global basic structure* zal hier de mondiale institutionele orde worden genoemd. De mondiale institutionele orde behelst de globale politieke en economische instituties. De rechtvaardige inrichting van de internationale verhoudingen is alleen mogelijk als de mondiale instituties en verhoudingen rechtvaardig zijn. Buchanan houdt dus dezelfde redentatie aan als Rawls bij de basisstructuur op binnenlands niveau.

In tegenstelling tot de erkenning van de basisstructuur in *A Theory of Justice* lijkt Rawls het bestaan van een mondiale institutionele orde niet te erkennen. In *A Theory of Justice* stelt Rawls dat als de basisstructuur niet rechtvaardig is, onrechtvaardigheid zich zal voordoen in ogenscheinlijke vrijwillige

---

⁶³ John Rawls, *A theory of justice* (Cambridge: Harvard University Press, 1971), 7.

⁶⁴ Rawls, *A theory of justice*, 7.

⁶⁵ Wenar, “John Rawls.”

overeenkomsten.⁶⁶ Dit kan worden doorgetrokken naar het internationale niveau. Volgens Rawls zijn rechtvaardige internationale verhoudingen alleen mogelijk als ieder land voldoet aan een interne rechtvaardige basisstructuur en de landen zich houden aan de Law of Peoples. De interne basisstructuur van de landen moet rechtvaardig zijn, want wanneer de basisstructuur niet rechtvaardig is, zijn de gesloten overeenkomsten in deze samenleving ook niet rechtvaardig. Op mondiaal niveau zou gelden dat wanneer de mondiale institutionele orde niet rechtvaardig is de gesloten overeenkomsten in de internationale samenleving ook niet rechtvaardig is.

Momenteel is de mondiale institutionele orde niet rechtvaardig, er is namelijk sprake van feitelijke ongelijkheid. Logischerwijs heeft dit tot gevolg dat de gesloten overeenkomsten daarom ook niet rechtvaardig zijn. De onrechtvaardigheid van de overeenkomsten is te zien bij multinationals die gebruik maken van sweatshops. De mogelijkheid om sweatshops op te richten ligt in de economische noodzaak die werknemers in Derde Wereldlanden ervaren.⁷⁰ Er kan daarom gesproken worden over ogenschijnlijke vrijwillige overeenkomsten; de overeenkomsten lijken vrijwillig omdat er geen dwang aan te pas komt, maar ze zijn eigenlijk onvrijwillige door het gebrek aan alternatieve mogelijkheden.

Momenteel zijn er globale economische stromen die onrechtvaardigheid in de hand werken. De multinationals laten zich leiden door deze stromen en maken gebruik van het competitieve gehalte van de markt. Hier gaan de Burdened Societies onder gebukt. Als de mondiale institutionele orde niet hervormd kan worden aan de hand van de theorie van Rawls moet er gekeken worden naar een auteur die naast de constatering van Buchanan een meer praktische invulling geeft aan het probleem dat de multinationals vormen in de mondiale institutionele orde. Op welke manier kan de onrechtvaardige globale basisstructuur omgevormd worden tot een rechtvaardige mondiale institutionele orde?

---

⁶⁶ Buchanan, "Vanished Westphalian world," 707. ⁷⁰ Miklós, "Exploiting injustice," 61.

4.2. POGGE EN INSTITUTIONELE HERVORMING

Om te bepalen hoe het mondiale institutionele systeem vormgegeven kan worden wenden we ons tot een filosoof die Rawls' denken verdedigt, bekritiseert en aanvult. Thomas Pogge richt zich in zijn werken *Realizing Rawls* (1989), *Rawls on International Justice* (2001) en *Rawls and Global Justice* (1988) op de politieke filosofie van Rawls.

Pogge stelt dat Rawls te weinig aandacht heeft voor het mondiale systeem van economische en sociale instituties. Met dit kritiekpunt voegt Pogge zich bij de constatering van Buchanan: in *The Law of Peoples* ontbreken de erkenning van de mondiale institutionele orde en een manier om de huidige mondiale institutionele orde te hervormen tot een rechtvaardiger orde. Rawls heeft weliswaar aandacht voor een verschil in welvaart en de plicht die de Society of Peoples heeft om deze landen, de Burdened Societies, te helpen. Volgens Pogge is de *duty of assistance* echter niet voldoende om staten te steunen om uit hun economische afhankelijkheidspositie te komen binnen de huidige mondiale institutionele orde.

4.2.1. TEKORTKOMING VAN DE *DUTY OF ASSISTANCE* VOOR DE MONDIALE INSTITUTIONELE ORDE

Het ontbreken van een institutionele orde in *The Law of Peoples* komt voort uit Rawls' aanname van een vergaande autonomie van staten. Echter, in de huidige samenleving blijken staten niet (meer) volledig autonoom te zijn: "In the midst of globalization, we can easily imagine a broadening of this trend, leading to a world in which most borders have little political and practical significance or do not correlate with 'separate languages, religions, and cultures' ([*LP*] p.112)."⁶⁷

Met de *duty of assistance* legt Rawls een absoluut doel vast: geen volk mag door armoede belemmerd worden om een liberale samenleving te kunnen vormen. Er is echter geen relatief doel: boven de absolute drempel is er geen relatieve drempel. Het absolute doel verwijst naar de toestand waarin een individu toegang heeft tot

---

⁶⁷ Thomas Pogge, "Review: Rawls on international justice," review van *The Law of Peoples*, geschreven door John Rawls, *The Philosophical Quarterly* (1950-) 51, no. 203 (2001): 248.

de middelen om zijn basisbehoeften te bevredigen. Rawls stelt daarmee een absolute armoedegrens. Dit wil dus zeggen dat ieder individu toegang moet hebben tot de middelen om in zijn basisbehoeften te voldoen. Relatieve armoede is het verschil in levensstandaard tussen mensen. Het is een subjectief gedefinieerde grens. Een relatieve armoedegrens zou kunnen inhouden dat de verschillen tussen de Eerste en de Derde Wereld in economische termen minder groot moeten zijn. De afhankelijkheidssituatie wordt daarmee gedeeltelijk weggenomen.

Rawls legt enkel de absolute armoedegrens en geen relatieve armoedegrens vast, omdat hij ervan uitgaat dat een samenleving zelf haar welvaart kan beïnvloeden aan de hand van haar interne politieke structuur en cultuur. Als een samenleving liberaal is, dan mag de samenleving zelf kiezen of ze wil strijden voor meer welvaart. Hier valt, volgens Pogge, tegenin te brengen dat niet enkel financiële middelen nodig zijn om te komen tot een liberale staat, en dat daarna de kansen op een gezonde economische, politieke en sociale institutionele orde openliggen voor elke staat. Naast de politieke structuur en cultuur van de staten zelf is er een mondiale economische en sociale institutionele orde die rechtvaardig moet zijn.

Vanuit deze argumentatie vestigt Pogge aandacht op de relatieve armoedegrens. De relatieve armoedegrens gaat om de verhouding tussen de Eerste en de Derde Wereld en hoe de welvaart van beide zich tot elkaar verhoudt. Er moet volgens Pogge dus niet enkel gekeken worden naar een absoluut minimum aan welvaart, maar ook naar de manier waarop welvaart in de wereld verdeeld is. Hier komt nog bij dat welvaart een subjectief begrip is: wat in de Eerste Wereld als fundamentele levensbehoefte wordt gezien, kan in de Derde Wereld gezien worden als luxe. Dit maakt het bepalen van zowel een absolute als wel een relatieve armoedegrens discutabel.

De *duty of assistance* zoals Rawls die beschrijft zal niet leiden tot een relatief materieel rechtvaardiger verdeling: “this is not a matter of mitigating the effects of unjust institutions by helping the poor and oppressed, but a matter of changing such unjust institutions.”⁶⁸ Door het niet veranderen van de institutionele orde, maar

---

⁶⁸ Pogge, “Rawls on international justice,” 251.

binnen de onrechtvaardige institutionele orde hulp te bieden, blijft de mondiale institutionele orde intact. De relatieve ongelijkheid blijft daardoor bestaan. Zelfs als er aan de absolute armoedegrens is voldaan, zal de relatieve ongelijkheid alsnog tot gevolg hebben dat de Eerste Wereld een voordeel blijft behouden wat betreft haar onderhandelingspositie.⁶⁹ Rawls erkent wel het bestaan van het verschil in onderhandelingspositie. Ook erkent hij dat dit verschil niet rechtvaardig is en zal moeten worden gecorrigeerd, maar hij geeft geen mogelijkheid tot correctie door de autonomie van staten daadwerkelijk ter discussie te stellen.

Een voorbeeld van een onrechtvaardige institutie is de toegang tot medicijnen voor de Derde Wereldlanden. Door de monopoliemacht van Westerse farmaceutische bedrijven en het gebrek aan mogelijkheden voor merkloze alternatieven voor de Derde Wereld zijn de medicijnen voor mensen in de Derde Wereld ontoegankelijk. Het gebrek aan alternatieven voor de Derde Wereld heeft desastreuze gevolgen. Onder ander zorgt dit ervoor dat er weinig onderzoek gedaan wordt naar gezondheidsproblemen die heersen in de Derde Wereld. Er wordt voornamelijk onderzoek gedaan naar medicatie voor gezondheidsproblemen in de Eerste Wereld. Er is een alternatieve structuur nodig om onder andere dit probleem op te lossen. Aan de hand van dit voorbeeld laat Pogge zien dat er een verandering vereist is van de mondiale orde en het oplossen van het probleem van de ongelijkheid tussen de Eerste Wereld en de Derde Wereld niet enkel de binnenlandse basisstructuur van een staat betreft, zoals Rawls aangeeft.

In de termen van de casus houdt het ontbreken van een relatieve armoedegrens in dat het voor de multinationals nog altijd voordelig blijft om zich te vestigen in Derde Wereldlanden. De institutionele ongelijkheid en achterstand van de Derde Wereldlanden worden niet verminderd door de *duty of assistance*. Binnen de onrechtvaardige economische stromen wordt er bijvoorbeeld geld gegeven aan de Derde Wereld, maar er worden nog altijd geen alternatieven geboden voor de werknemers in sweatshops. Vanwege het gebrek aan alternatieven en het gebrek

---

⁶⁹ Pogge, "Rawls on international justice," 251.

aan overkoepelende politieke macht zal het concept “lagelonenland” blijven bestaan en kan de multinational daar gebruik van blijven maken.

De *duty of assistance* is dus niet voldoende om de mondiale institutionele orde te hervormen. Rechtvaardigheid is immers niet de minderbedeelden steunen in de onrechtvaardige institutionele orde, maar de orde veranderen om te zorgen voor een rechtvaardig mondiaal systeem van economische en sociale instituties. Als de *duty of assistance* niet de manier is om te komen tot een rechtvaardige mondiale institutionele orde, wat is dan een praktisch middel om dit te verwezenlijken volgens Pogge?

4.2.2. DE PRAKTISCHE WERKWIJZE NAAR RECHTVAARDIGE MONDIALE INSTITUTIES

Pogge begint zijn redenering, net als Rawls, met een invulling van de *original position*. De *original position* van Pogge verschilt echter van de invulling van Rawls. Deze aangepaste versie van de *original position* houdt in dat het Rawlsiaanse twee-level principe overboord wordt gezet; er is geen aparte *original position* voor nationaal niveau en een aparte *original position* voor internationaal niveau.⁷⁰ Daarentegen moet er één mondiale *original position* zijn die alle mensen gelijkstelt.⁷¹ Als we vanuit de mondiale *original position* redeneren zal ieder individu redelijkerwijs tot dezelfde invulling komen van de mondiale institutionele orde.

Pogge stelt dat onze huidige mondiale institutionele orde is gevormd om de burgers en bedrijven in de Eerste Wereld te dienen.⁷² Zoals eerder is aangegeven, stelt Pogge dat rechtvaardigheid het veranderen van onrechtvaardige instituties inhoudt. Vanuit deze definitie van rechtvaardigheid constateert Pogge het volgende:

“[w]anneer de mondiale economische orde een hoofdrol speelt bij het wereldwijd voortbestaan van schrijnende armoede, en wanneer onze regeringen, die in onze naam optreden, duidelijk betrokken zijn bij het

---

⁷⁰ Thomas Pogge, “Rawls and global justice,” *Canadian Journal of Philosophy* 18, no. 2 (1988): 240-1.

⁷¹ Pogge, “Rawls and global justice,” 245.

⁷² Pogge, “Assisting’ the global poor,” 12.

vormgeven en in stand houden van die orde, dan leiden de deprivaties van de armen in de wereld niet slechts tot positieve plichten ze te helpen, maar ook tot de meer dwingende negatieve plichten ze geen schade te berokkenen."⁷³

Negatieve plichten zijn plichten om iets niet te doen. Pogge stelt dat een negatieve plicht wordt geschonden als de huidige mondiale institutionele orde in stand gehouden wordt.⁷⁴ Een voorbeeld van een negatieve plicht is dat men iemand niet mag vermoorden. Dat is het equivalent van het recht dat iedereen heeft op leven. In de zaak van de mondiale institutionele orde wordt gesteld dat de Eerste Wereld verantwoordelijk is om deze te veranderen. Als de mondiale institutionele orde niet hervormd wordt, dan wordt de negatieve plicht geschonden omdat de individuen die lijden onder de huidige mondiale institutionele orde gelijke kansen ontnomen worden.

Pogge heeft een aantal ideeën hoe de negatieve plichten vormgegeven kunnen worden. Deze ideeën behelzen praktische mogelijkheden om de mondiale institutionele orde te hervormen. De meest bekende praktische invulling van Pogge is de *global resources tax* (GRT).⁷⁵ Dit houdt een wereldwijde belasting op grondstoffen in.

De reden voor de GRT is dat er een significante negatieve relatie is tussen grondstoffenrijkdom en slechte economische prestaties. Deze significante negatieve relatie komt door het internationale grondstoffenprivilege: de macht om de eigendomsrechten over de grondstoffen op een legale wijze over te dragen, ligt bij de machthebbers van een land. De machthebbers bezitten de controle over de natuurlijke grondstoffen in een bepaald land, maar ook de mogelijkheid de grondstoffen over te dragen. Het internationale grondstoffenprivilege heeft tot gevolg dat wanneer een politieke positie door iemand, zowel legitiem als illegitiem, is verkregen, de politieke macht altijd gepaard gaat met het (financiële) voordeel van dit privilege. Het grondstoffenprivilege brengt veel (financiële) voordelen met

---

⁷³ Pogge, "Assisting' the global poor," 12.

⁷⁴ Bill Wring, "Enforcing the global economic order, violating the rights of the poor, and breaching negative duties? Pogge, collective agency, and global poverty," *Journal of Social Philosophy* 49, no. 2 (2018): 334.

⁷⁵ Thomas Pogge, *World poverty and human rights* (Cambridge: Polity Press, 2002), 196.

zich mee en geeft daarmee sterke prikkels om met geweld politieke macht te veroveren, wat weer tot pogingen tot staatsgrepen en burgeroorlogen leidt. Bovendien zijn de politieke machthebbers en ambtenaren in staten met grondstoffenrijkdom mogelijke subjecten om omgekocht te worden, omdat zij, ongeacht hoe erbarmelijk ze regeren, blijven beschikken over de zeggenschap over grondstoffen. Doordat er in de Derde Wereld veel grondstoffenrijkdom is, zijn daar corrupte leiders.

Verder brengt het grondstoffenprivilege met zich mee dat er geen noodzaak is om rechtvaardig te regeren. Een onrechtvaardig en/of slecht regime leidt niet tot het inperken van privileges. Dit heeft tot gevolg dat de mensen die de plek van politieke leider innemen vaak niet het beste met de staat voorhebben. De politieke leiders worden gedreven door hun wil naar macht en winst. Dit wordt niet afgestraft door de internationale wetgeving of coöperaties, maar wordt enkel versterkt omdat de (corrupte) politieke leiders er enkel positieve gevolgen aan ondervinden.

Vanuit de mondiale *original position* zal de GRT worden aanvaard. De grondstoffen van de Aarde zijn immers in eerste instantie van iedereen en behoren niet aan een bepaalde staat, en al helemaal niet aan een bepaalde machthebber, toe. Door het invoeren van de GRT zal het grondstoffenprivilege worden weggenomen. Hierdoor zullen de prikkels voor staatsgrepen en corrupte politieke machthebbers afnemen. Dit heeft tot gevolg dat de Derde Wereldlanden zich op economisch en sociaal gebied kunnen ontwikkelen. Welk gevolg heeft de invoering van de GRT voor de multinationals?

4.2.3. MULTINATIONALS EN POGGE

Multinationals hebben momenteel de mogelijkheid om zich in verschillende landen te vestigen. Ze kunnen op een opportunistische wijze gebruik maken van de onderlinge verschillen tussen staten. Wanneer de mondiale institutionele orde rechtvaardiger vormgegeven zal worden, door de GRT, ervaart de multinational minder voordelen. Pogge pleit niet voor een mondiale institutionele orde waarin alle landen gelijk zijn op economisch gebied of waarin geen grondstof- en/of kennisvoordeel te behalen is. Wel pleit Pogge voor een rechtvaardige mondiale

institutionele orde waarin de Eerste Wereld zijn verantwoordelijkheid neemt voor de huidige ongelijkheid tussen de Eerste en de Derde Wereld.

Als de Derde Wereld de mogelijkheid heeft zich te ontwikkelen op economisch en sociaal gebied, door bijvoorbeeld de GRT, dan zal dit veranderingen teweegbrengen in de mondiale institutionele orde. Doordat de Derde Wereldlanden minder economisch afhankelijk zijn van de Eerste Wereld zal de praktijk van lage lonen op ten duur verminderen. Het opportunistisch vestigen vanwege lage lonen van multinationals zal daarmee afnemen.

Het aantal sweatshops zal door het verminderen van de ongelijkheid tussen de Eerste en de Derde Wereld en het verminderen van de economische afhankelijkheid van de Derde Wereld ten opzichte van de Eerste Wereld afnemen. Sweatshops zijn momenteel voornamelijk mogelijk omdat de werknemers van sweatshops geen alternatieve keuzes hebben; werken in sweatshops is voor hen de enige manier om geld te verdienen en in hun levensonderhoud te voorzien. Wanneer de mondiale institutionele orde rechtvaardiger is ingedeeld hebben ook werknemers in Derde Wereldlanden een betere kans om welvaart en welzijn te ontwikkelen.

Redenerend vanuit de mondiale *original position* zal de GRT door ieder rationeel denkend mens worden aangenomen. Het probleem van de feitelijke ongelijkheid tussen de Eerste en de Derde Wereld zal niet enkel met de invoering van de GRT opgelost zijn. De GRT is één van de praktische invullingen van Pogge die nodig is om tot de hervorming van de mondiale institutionele orde te komen. Vanuit de mondiale *original position* zullen er meer praktische stappen worden genomen die leiden tot rechtvaardige internationale verhoudingen. De praktische stappen zullen onder andere tot gevolg hebben dat er minimale werkomstandigheden en lonen ingesteld worden waar multinationals zich aan moeten houden. De invoering van minimale eisen aan zowel werkomstandigheden als lonen zal de mogelijkheid tot het oprichten van sweatshops minimaliseren of zelfs volledig onmogelijk maken.

CONCLUSIE

In de huidige geglobaliseerde wereld is er nog veel ongelijkheid. De Eerste Wereld exploiteert de Derde Wereld. Ondanks de geproclameerde morele gelijkheid tussen alle landen in de wereld is er sprake van feitelijke ongelijkheid. Aan de hand van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens hebben alle landen ingestemd met een morele gelijkheid. De discrepantie tussen de morele gelijkheid en de feitelijke ongelijkheid vraagt om een verklaring. In het verlengde van de vraag naar een verklaring voor de discrepantie ligt de verantwoordelijkheidskwestie: wie is er verantwoordelijk voor de omstandigheden in de Derde Wereld en hoe kan deze verantwoordelijkheid worden ingevuld?

Het verschil tussen de Eerste en de Derde Wereld kent zijn grondslag in de geschiedenis. De Eerste Wereld heeft (economisch) geïntervenieerd in de Derde Wereld. Eerst door middel van kolonisatie en slavernij, nu door middel van onder andere sweatshops. Vittorio Hösle is met een ethisch statement gekomen omtrent de verantwoordelijkheidsvraag: de Eerste Wereld draagt de verantwoordelijkheid voor de feitelijke ongelijkheid mede doordat de Eerste Wereld het verschil heeft veroorzaakt door het gebruik van betere technische rationaliteit en het natuurlijke bijbehorende gevoel van morele superioriteit. Bovendien hebben Eerste Wereldlanden er zelf baat bij dat het verschil niet verder groeit. Wanneer het economische verschil groter zou worden kan dit op ten duur immers leiden tot opstanden en oorlogen. Internationale instabiliteit is niet gewenst; dit heeft namelijk een negatieve impact op de economie en op de mondiale veiligheid. Verder is er volgens Hösle een individuele grondslag voor de morele verantwoordelijkheid voor de Eerste Wereld: omdat de burgers uit de Eerste Wereld kennis en de middelen hebben om te helpen moeten ze dit ook doen. Alleen door hulp te bieden hebben ze zelf ook recht op geluk en het recht te genieten van hun welvaart. Door de toegenomen transparantie over de omstandigheden in Derde Wereldlanden is de individuele verantwoordelijkheid toegenomen.

Met de hulp van Hösle is het verantwoordelijkheidsvraagstuk uiteengezet. Er is echter nog geen vorm voor de invulling van de verantwoordelijkheid bepaald.

Vanuit het besef van de diversiteit tussen landen en de aanhang van het liberalisme wordt er gekeken naar een filosoof die met hetzelfde vraagstuk worstelde: *The Law of Peoples* van John Rawls. De vraag die hierbij centraal staat is: in welke mate biedt Rawls' theorie een mogelijkheid om de verantwoordelijkheidskwestie behorende bij het materiele rechtvaardigheidsvraagstuk vorm te geven?

In *The Law of Peoples* stelt Rawls een achttal principes op die, als ze door alle landen worden nagestreefd, zullen leiden tot een rechtvaardige en gewenste samenleving. Dat op den duur alle staten de Law of Peoples aan zullen hangen is een realistisch streven volgens Rawls. Hij geeft aan hoe gekomen dient te worden tot de situatie waarin alle landen de Law of Peoples aanhangen. Rawls maakt zich geen illusies over de snelheid waarmee dit kan gaan. Het is een langzaam en voorzichtig proces waarbij geen dwang komt kijken, maar aanmoediging door de Society of Peoples het uitgangspunt is. De weg die Rawls uitstippelt, vindt plaats via politieke machtsstructuren.

Belangrijke actoren in het internationale rechtvaardigheidsvraagstuk zijn multinationals. Multinationals zijn unieke economische actoren die gekenmerkt wordt door hun winstoogmerk. Het competitieve karakter maakt ze onvergelijkbaar met mensen en met staten. Multinationals zijn de actoren die economisch interveniëren in Derde Wereldlanden. Op deze manier kunnen ze goedkoop produceren. Multinationals maken gebruik van de verschillende politieke structuren door zich opportunistisch te vestigen. Ze onttrekken zich hiermee aan de politieke machtsstructuren.

De uitzonderlijke rol die multinationals vervullen in de internationale relaties en de onttrekking aan de politieke machtsstructuren maken dat *The Law of Peoples* niet voorziet in de verantwoordelijkheid gericht op multinationals. De hervorming van de globale basisstructuur gaat via politieke structuren, maar de multinationals, die de belangrijkste speler zijn in de onrechtvaardige internationale verhoudingen, vallen buiten de politieke structuren. Er is hier sprake van een cirkelredentie waar niet uitgekomen kan worden aan de hand van de theorie van Rawls. Rawls kan daarom niet voorzien in de praktische invulling van de verantwoordelijkheidskwestie: de Eerste Wereld is verantwoordelijk voor de

omstandigheden in de Derde Wereld, maar hoe kan worden omgegaan met de multinationals als niet-politieke actoren?

Het gedachtegoed van Rawls heb ik uitgebreid door het domein van Rawls' denken te verlengen naar het vraagstuk omtrent multinationals. Dit heb ik gedaan door gebruik te maken van de constatering van Allen Buchanan: er ontbreekt een globale basisstructuur. Wat Buchanan de globale basisstructuur noemt, heb ik de mondiale institutionele orde genoemd. De mondiale institutionele orde erkent de rol van de economie en sociale instellingen. De multinationals behoren tot de mondiale institutionele orde. Momenteel is de mondiale institutionele orde onrechtvaardig. Vanuit de constatering die Buchanan doet rest de vraag hoe de mondiale institutionele orde veranderd kan worden.

Om te komen tot een praktische uitwerking voor de verandering van de mondiale institutionele orde heb ik me tot Thomas Pogge gewend. Pogge komt tot een alternatieve invulling van de *original position*. In plaats van de *original position* op twee niveaus toe te passen (nationaal en internationaal) stelt hij dat we in één keer moeten redeneren vanuit de mondiale *original position*. Vanuit de mondiale *original position* zal ieder rationeel-denkend mens komen tot het naleven van zijn negatieve plicht: het hervormen van de huidige mondiale institutionele orde tot een rechtvaardige mondiale institutionele orde. Dit kan onder andere door het invoeren van praktische regelingen zoals de *Global Resources Tax*.

De hervorming waarvoor Pogge pleit zal voor de multinationals betekenen dat het oprichten van bijvoorbeeld sweatshops niet meer mogelijk is. Doordat de economische ongelijkheid tussen de Eerste en de Derde Wereld afneemt, kunnen multinationals hier in mindere mate opportunistisch gebruik van maken. De morele rechtvaardigheid zal daardoor in mindere mate een discrepantie vormen met de feitelijke situatie.

BIBLIOGRAFIE

- Baehr, Peter. "50 jaar Universele Verklaring van de Rechten van de Mens." *Nederlands Juristenblad (NJB)* 2, no. 44 (1998): 2011-2016.
- Blattman, Christopher and Stefan Dercon. "Everything we knew about sweatshops was wrong." *The New York Times*, 27 april, 2017.
<https://www.nytimes.com/2017/04/27/opinion/do-sweatshops-lift-workers-out-of-poverty.html>.
- Buchanan, Allen. "Rawls's Law of Peoples: Rules for a vanished Westphalian world." *Ethics* 110, no. 4 (2000): 697-721. <https://doi.org/10.1086/233370>.
- Christian Aid. *Behind the mask. The real face of corporate social responsibility*. London: Christian Aid, 2004.
<https://baierle.files.wordpress.com/2007/11/behind-mask.pdf>.
- Hösle, Vittorio. "The third world as a philosophical problem." *Social Research* 59, no. 2 (1992): 227-262. <https://www.jstor.org/stable/40970692>.
- Iwanow, H., McEachern, M. G., en Jeffrey, A. "The influence of ethical trading policies on consumer apparel purchase decisions: A focus on The Gap Inc." *International Journal of Retail and Distribution Management* 33, no. 5 (2005): 371-387. <https://doi.org/10.1108/09590550510596740>.
- Lendle, Andreas, Marcelo Olarreaga, Simon Schropp en Pierrie-Louis Vézina. "There goes gravity: eBay and the death of distance." *The Economic Journal* 126, no. 591 (2016): 406-441. <https://doi.org/10.1111/econj.12286>.
- Miklós, András. "Exploiting injustice in mutually beneficial market exchange: The case of sweatshop labor." *Journal of Business Ethics* 156 (2019): 59-69. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3574-7>.
- Pogge, Thomas. "'Assisting' the global poor." In *The ethics of assistance. Morality and the distant needy*, Geredigeerd door Deen Chatterjee. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Pogge, Thomas. "Rawls and global justice." *Canadian Journal of Philosophy* 18, no. 2 (1988): 227-256. <http://www.jstor.org/stable/40231607>.
- Pogge, Thomas. "Review: Rawls on international justice." Review van *The Law of*

- Peoples*, geschreven door John Rawls. *The Philosophical Quarterly* (1950-) 51, no. 203 (2001): 246-253. www.jstor.org/stable/2660572.
- Pogge, Thomas. *World poverty and human rights*. Cambridge: Polity Press, 2002.
- Rawls, John. *A theory of justice*. Cambridge: Harvard University Press, 1971.
- Rawls, John. *The Law of Peoples*. Cambridge: Harvard University Press, 2003.
- Rawls, John. "The Law of Peoples." In *On Human Rights: The Oxford Amnesty Lectures*, geredigeerd door Stephen Shute en Susan Hurley. New York: Basic Books, 1993.
- Schone Kleren Campagne. "Zes jaar na Rana Plaza grijpt de overheid van Bangladesh naar repressie en riskeert onveilige fabrieken." Gepubliceerd op 23 april, 2019.
<https://www.schonekleren.nl/zes-jaar-na-rana-plaza-grijpt-de-overheid-vanbangladesh-naar-repressie-en-riskeert-onveilige-fabrieken-2/>.
- Smith, David. "WikiLeaks cables: Shell's grip on Nigerian state revealed." *The Guardian*, 8 december, 2010.
<https://www.theguardian.com/business/2010/dec/08/wikileaks-cableshell-nigeria-spying>.
- Surroca, Jordi, Josep Tribó, en Shaker Zahra. "Stakeholder pressure on MNEs and the transfer of socially irresponsible practices to subsidiaries." *Academy of Management Journal* 56 no. 2 (2013): 549-572.
<https://doi.org/10.5465/amj.2010.0962>.
- Talbert, Matthew. "Moral responsibility." *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 16 oktober, 2019. <https://plato.stanford.edu/entries/moral-responsibility/>.
- Theuws, Martje en Pauline Overeem. *Flawed fabrics*. Amsterdam: SOMO, 2014.
- Tromp, Bart. "Het ontstaan en de ontwikkeling van het statenstelsel." In *Europese diplomatie: in de schaduw van Westfalen*, geredigeerd door Jan Melissen, 15-28. Assen: Van Gorcum & Comp. B.V., 2000.
- Wenar, Leif. "John Rawls." *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 9 januari, 2017.
<https://plato.stanford.edu/entries/rawls/>.
- Wring, Bill. "Enforcing the global economic order, violating the rights of the poor, and breaching negative duties? Pogge, collective agency, and global

poverty.” *Journal of Social Philosophy* 49, no. 2 (2018):
334-370. <https://doi.org/10.1111/josp.12236>.